

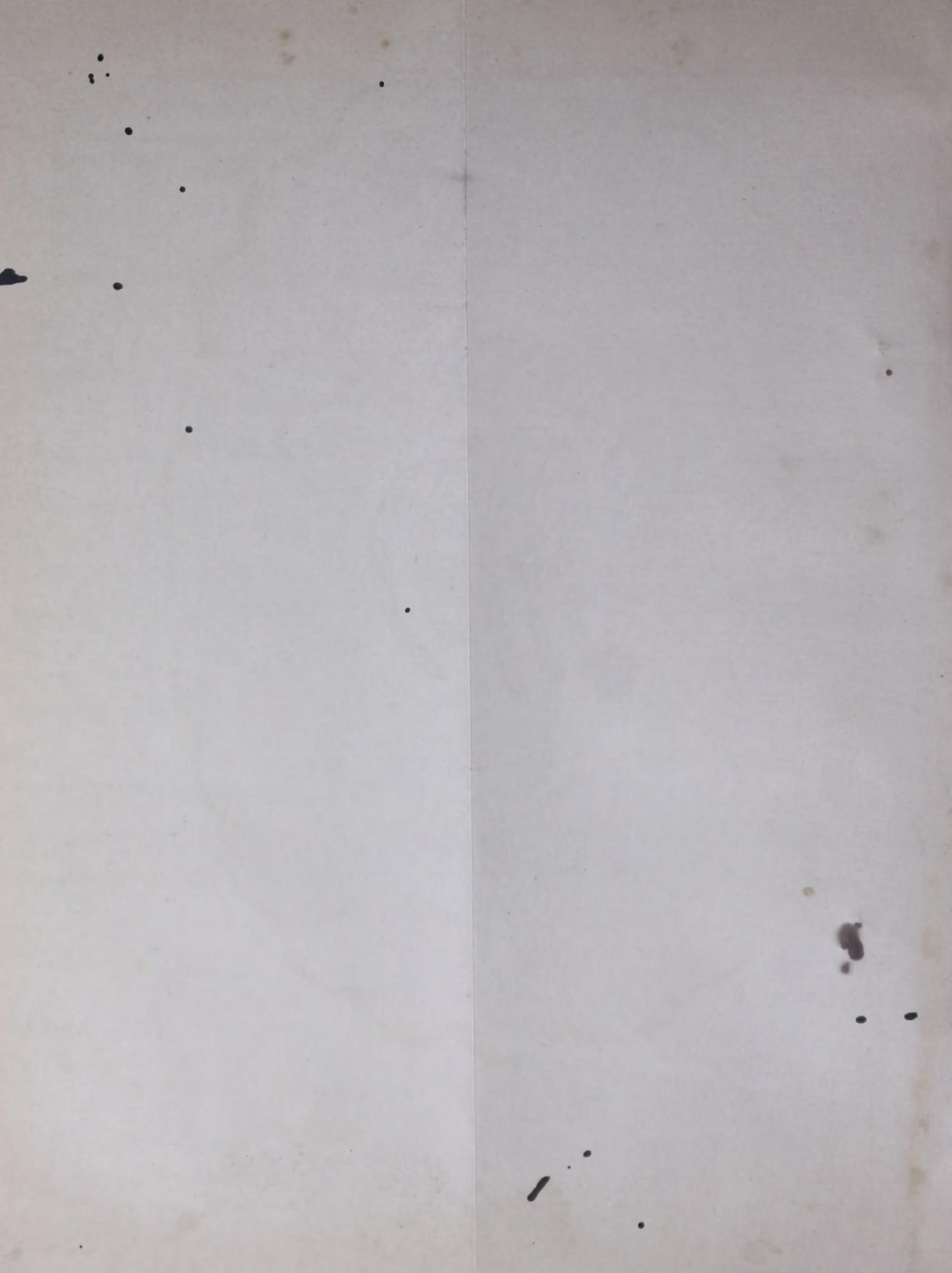

वर्ष : ४८

आंक : १

एप्रिल १९९१

मोल र ४-००

एप्रील १९९१

वर्ष १८ वें अंक १

वर्सुकी पटी : रु. ४०-००

किरकोळ अंक : रु. ४-००

हचा अंकांत

- नदर संपादप्याची
- वाचपी कळयतात
- विवारां-धार
- गेले ते दीस : महादेव नाडकणी
- एक जीण : एक खीणः शैलेन्द्र मेहता
- भक्तराज : जाँन बुन्यान ; अण. : माणिक गावणेकार
- इतिहासाचीं पानां : भौ. रवीन्द्र केळेकार, अध्यक्ष, कोंकणी साहित्य परिशद, बारावी बसका, हांचे उलोवप
- साहित्य-नियाळ : नागेश करमली
- कवीत : शंकर रामाणी, माधव बोरकार, अभयकुमार, शशिकान्त पुनाजी, परेश नरेन्द्र कामत

संपादपी :

रवीन्द्र केळेकार

वावुरपी संपादपी :

सुमन्त केळेकार

छापपी :

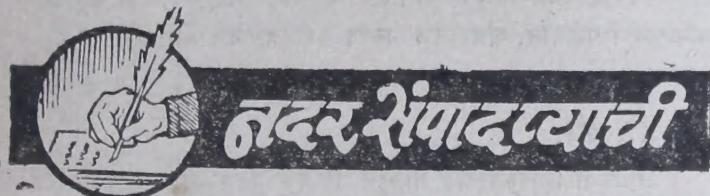
एस. जे. हुंद्रे

रवि मुद्रणालय,
कडोलकर गल्ली,
बेळगांव ५९० ००२

उजवाडावपी :

सुमन्त केळेकार

जाग प्रकाशन,
प्रियोळ, म्हाडुळ, गोंय
४०३ ४०४

तिसऱ्या वर्सीत पावल दवरतना

'जाग'क म्हयनाळ्याचें रूप दिलेले आमगेल्या म्हालगडचा बरोवप्यांक अक 'आअट-लेट' मेळोवन दिवचो म्हूण : तांगेले अभिव्यक्तीक अक माध्यम जोडून दिवचे म्हूण. आयज कोंकणीत खूब जाण बरयतात-बरोवंक येनाशिले लेगीत बरयतात. तांचे मुखार अक 'देख' दवरत्ती म्हूण.

पुणून फाटल्या दोन वर्साचें आमच्या म्हालगडचांचे योगदान पठेत जाल्यार 'जाग' चलता तें संपादप्याची खाज भागोवपा खातिरुच फक्त, असो म्हालगडचांनी समज करून घेतिलो आसूक जाय, अशें दिसता. वा म्हालगडे जागाकडल्यान दुखावत्यात जावंक

जाय—आनी म्हूण सगळ्यांनी 'जागां'तल्यान मन काढून घेतलां जावंक जाय, अशें दिसता.

कशेंय आसू, कोणाचो आधार मेळू वा ना मेळू, जाग चलतले. जे मेरेन आमकां जमतले, तांकतले ते मेरेन आमी तें चलयत रावतले. जांची पिरय साठां वयर गेल्ली आसता तांकां खाज कसलीच नासता. तांकां फक्त लागणुकोच आसतात.

आमी आमची लागणूक करतले.

ह्या आंकान 'जाग'क (म्हयनाळ्याचें रूप घेत पसून) दोन वर्सी भर जावन तिसरें लागता. 'जाग'चें न्हय, खासा आमवें लेगीत अंदुचे वर्स हें आयुष्यांतले निमाणे वर्स अशें धरून आमी तें चलयतले.

साठ भर जातकूच खंय मनशान मेळटा तें वर्स फाड्याचें आनी निमाणे अशें धरूनच चलूक जाय.

अंदू वर्सा आमका अक निर्णय घेवचो पडला—

'जाग' खूब जाणांक आमी धाडटात. तांच्यांत पटयेकार जशें

आसात, तरी जायरातदारुय आसात. ते भायर, नित्य नेमान बरोवपीय आसात. हांचे भायरुय जायत्या अिश्टांक आमी भेट म्हूण धाडटाले. अंदू वर्स पटयेकार, जायरातदार आनी नेमान बरोवपी भाव सौडून कोणाक धाडप ना, अशें थारायला.

वाचपाचे तरी लोकाळू बेश्टे त्रास कित्याक दिवंचे ?
कोणे रागार जावंचे न्हय.

०००

जनतेचो कौल

वेंचणुको कोणाक नाका आशिल्यो. तरी आसतना आयल्यो. कोणाक त्यो पुटव नाशिल्यो. तरी आसतना घेवच्यो पडल्यो.

काँग्रेसिचे अेकाधिकारशायेक अुबगून लोकांनी राष्ट्रीय आघाडेचे सरकार हडिल्ले. खरें म्हळधार, हें सरकार काँग्रेसीन अुडोवपाचे. पुणून राष्ट्रीय आघाडेतल्या धटकांनीच तें अुडयले.

कोणाक कसली ताकढीक लागिली, कोणाक खवर. पुणून—सगळचांनी काँग्रेसीक जाय आशिलें तेंच केले.

आतां पर्थून अेक फावट 'जनतेचो कौल' मागपाक आमी भायर सरल्यात.

जनता कोल्ली. ७१ त, ७७ त, ८० त आनी फाटले वेंचणुकेत तिणे जो कौल दिल्लो तो पळेत जाल्यार अकूच दिसून येता : ती केन्ना ह्या तोंकार वता, केन्ना त्या. ती sober न्हय. 'पोक्त' न्हय, अतिरेकी.

हे खेपे ती किंतें करतली, सांगूक येना.

घडये काँग्रेसीक परती घेवन येत.

खरेपणानशीं, जे मेरेन काँग्रेसीक भायर अेक तुल्यबल विकल्प तयार जायना वा भितर नेहरू घराण्याक दुसरो विकल्प तयार जायना, तेमेरेन काँग्रेस कशीच सत्येर येवंक जायना. काँग्रेसी वगर देशाक दुसरो पर्याय ना वा नेहरू घराण्यांतलीं मनशां सौडून राज्य चलोवपाची योग्यताय देशांत कोणाक ना, हो समज घट जालो जाल्यार देशांत लोकशाय चलपाची ना. पुणून—

हें कोणे कोणाक समजावन सांगपाचे ?

जांकां हें समजलां तांकांच ?

देशाचें किंतें जातलें, खवर ना.

अस्थिरतेक अुबगून लोक पर्शून काँग्रेसीक घेवन आयले जाल्यार देशांत लोकशायेच्या नांवान काँग्रेसिची अेकाधिकारशायीच चलपाक लागतली. मागीर, दुशण काँग्रेसीक दिवंक येवपाचे ना.

विरेधी पंगडांतल्या लोकांकूच दिवंचे पडटले.

०००

स्वराज्यांतले न्याय

सोक्रतीश म्हणटालो, लोकशाये सारकी दुसरी बरी 'शाही' ना. तशी, लोकशाये सारकी भयांक्रुत्य दुसरी 'शाही' ना. तिच्यांत सुमारा भायर अवगूण भरल्यात. हे अवगूण ना करपाचो जागरूक यत्न आमी केलो ना जाल्यार लोकांचो ती केन्ना घात मारीत, सांगू येना.

पयर अेक खवर वाढूक मेळळी-

अेकलो मेलो असो लोकांचो समज जालो. ते ताका व्हरपाची तयारी करपाक लागले. जिस्त ताका अुवारपाक-

तो साबुद्दीर आयलो.

तो मरुंक नाशिल्लो. तो सद्द होगडावन बशिल्लो. सुद्दीर येतकूच — लोकांनी आपणाक व्हरपाची तयारी केल्या म्हणपाचे जेन्ना ताणे पळेले तेन्ना ताका धसको बसलो.

आनी थंयच तो धुंवळून पडलो.

लोकांक दिसले, हो आतां खरोच मेलो. मेल्याचे सर्टिफिकीट घेवन आयले आनी ते ताका मसंडेंत घेवन गेले.

सरणार मात दवरिल्लो—

ताणे दोळे अुकते केले. तो अुठून बसलो. आनी आंकांतान 'धांवात रे धांवात, हे सगळे पळे म्हाका हुलपावंक भायर सरल्यात' अशें न्हणून मोटचा मोटचान किळांच्यो मारपाक लागले.

लोक म्हणपाक लागले, 'हो मेला...मेला म्हणपाचे हें पळे, सर्टिफिकेट्य आमचेकडेन आसा...'

'ना, ना, हांव मरुंक ना' तो मोटचा मोटचान आड्डून सांगपाक लागलो.

आतां न्याय कोणे करपाचो ?

लोक तर आयकनात, म्हण हो कोर्टात गेलो.

न्यायाधीशान लोकांक विचारले, 'तुमचें मत किंतें, हो मनीस मेला काय जितो आसा ?'

'मेला. हें पळे, तो मेला म्हणपाचे सर्टिफिकेट आमचेकडेन आसा.' लोकांनी अेका ताळ्यान जाप दिली.

'तशें जाल्यार तो मेलो अशेंव धरुंक जाय...व्हरात आनी लासात ताका...' न्यायाधीशान न्याय दिलो.

फकाणां-शीं दिसतात ?

स्वराज्य येत पसून गोंयांत जे न्याय मेळळ्यात ते मातशे पर्थून तर्जून पळेयात. शंबरांतले णव्वद तरी असलेच आसतले.

०००

शी. शी. शी.

आयच्या हिन्दुस्तानांत गांधीचें किंतेंव अुरुंक ना. अुरल्या ती फकत तांगेली समाधी—दिल्लींतल्या राजघाटावयली. तिचेऱ्य हल्लो जावंचो ? आनी तो कोणे करचो ? हरिजनांनी ?

हरिजनांचो गुन्यांव ना. मुस्लिम लीगच्या जिनान 'गांधी हो मुस्लमानांचो दुस्मान नम्बर अेक' म्हूण मुस्लमानांक सांगिल्ले—गांधी पाकिस्तान दिवंक तयार नाशिल्ले म्हूण—तशें, अंबेडकर्णीय हरिजनांक गांधी हो हरिजनांचो दुस्मान नम्बर अेक म्हूण सांगिल्ले—हरिजनांक तो हिन्दू समाजांतल्यान फुटून भायर सरुंक दिना म्हूण. तितलेंव आयच्या हरिजनांक खवर आसा. पुणून—

व्ही. पी. सिंग, चंद्रशेखर, राजीव गांधी, अडवाची, वाजपेयी, हांकां गांधी कोण आशिल्ले तें खवर ना ? मागीर, राजघाटावयले समाधीचेर हरिजनांनी हल्लो कला हाचो निशेद हांचे मितरल्या

अेकल्याय समाग्रयान कसो केलो ना ? केल्लो अजून आमकां तरी
वाचूंक मेळूंक ना. कित्याक करूंक ना ?

दलितांचीं मत्तां मेळपाचीं बंद जायत ह्याच भयान मू ?

शी. शी. शी. लज दिसूंक जाय ह्या देशाक असल्या
फुडाच्यांची.

काय, मूल्याधिष्ठित काय कसले म्हणटात तें राजकर्ण अशेंच
चलता ?

०००

हिप्पी सांगतात

देव खंय कुरवांनी शिटकायता. अितिहास - विधातोय असो
कुरवांनीच शिटकायता जावंक जाय.

पणजे टुरिस्टांत अेकल्याची वाट पळेत बशिल्लो. मुखार अेक
मेज रिकामी आशिल्ले. तें पांच-स हिप्प्यांनी घेतले. वीस पंचबीस
वर्साचे पिरायेचीं भुरगीं आसूक जाय हीं. मेकळ्या मनान हांसतालीं.
अेकामेकांचीं कोण नाशिल्ली, पुणून जशीं किंते युगांसावन अेका-
मेकांक वळखतात, हे भाशेन चलतालीं. वेगळ्या वेगळ्या देशांतलींय
आसू येतात. पुणून ज्यो दोगी चलयो म्हजे नदरेत भरिल्यो त्यो
अभेरिकेतल्यो आसूक जाय अशें तांच्या अंग्रजीच्या 'अेक्सेंट'
वयल्यान दिसले. 'कोणूय जावं' म्हळे आनी हांव तांचे कडेन
तोखणायेन पळेत रावल्लो. हुसको नाशिल्ले, चिता नाशिल्ले,
कोणाची पर्वा नाशिल्ले, जाय तेज्जा जाय तें करूंक तयार आशिल्ले,
तकलेर कसलेच वोजें नाशिल्ले मेकळे, स्वच्छंदी जिवीत पळोवन-
फट कित्याक सांगू- म्हाका तांची नसाय शी दिसपाक लागली.
पंचबीस तीस वर्सानी ल्हान आसूक जाय आशिल्लो, हांच्यांतलोच
अेक जावन संवसारभर भोवतलो आशिल्लो, अशें दिसले.

०००

कळंगुटे वचें, कांय दीस रावचें, हिप्प्यां भितरल्या कांय
जाणां लागसार वचें, तांचेकडेन वळख करची आनी तांकां समजून
घेवपाचो यत्न करचो, अशें कितलीं वर्सा जालीं, येवजितां. जमल्यार
तांचेर अेक पुस्तकूय बरोवचें अंते म्हणटां. साहित्याचे नदरेन खूब
म्हत्त्वाचें अशें अेक मळ हें.

पुणून-

कामांचे येदें व्हडले अेक जाळ हांवें म्हजे भोवतणी विणून
काडलां की तातूतल्यान भायर सरतलों म्हळ्यारूय सरूंक मेळना.
तरी आसतना, कांय हिप्प्यां कडेन हांव अुल्यलां. ना अशें न्हय.
केन्ना भुम्भयचे बोटीर ते मेळ्याचात, केन्ना बसीत ना जाल्यार
गाडयेत मेळ्याचात. सट्ट करून ते आमकां लागीं घेनात.
कोंप्लिंसूच दिनात. हिप्पी चली आसत जाल्यार ती आमचे कडेन
पळेता आसतनाव मारखुन्या दोळचांनी पळेता. हो किंतेय तरी
'मेकळीक' घेवंक सोदता असो समज करून घेता. मागीर, म्हन्यांत
वचपाचो धिरूच जायना. तरी आसतना, दोगां तिगां चलयांक
'बोलक्यो' करपांत म्हाका यश मेळ्यां आनी हांव तांचे कडेन
पोटमर अुल्यलां. तांचे संबंदान आमी केन्ना केन्ना तिरस्कारान
अुल्यतांत तें म्हाका केन्ना मानले ना. आमच्या समौजांत जांकां हांव

बुदवंत म्हूण वळखतां तांच्याकूय बुदवंत लोक म्हाका हांच्यांत
मेळ्याचात. मार्क फेर्नाडिसाचो अेक 'फँड' आशिल्लो- बन्यांतलो
बरी अेक कवी. ते भायर बन्यांतलो बरो अेक चित्रकार. आनी
महत्त्वाचे म्हळ्याचार, समाजशास्त्राचो अेक जाणकार. गांधी
वाचिल्लो आनी गांधीच्या चरख्या फाट्यो विनार समजून घेवपाक
मार्काक घेवन म्हजेसरीं आयिल्लो. हँच फॅच करून भावर अुडोवण
सारको मनीस नाशिल्लो. लंडनांतले खंयचे तरी युनिव्हर्सिटींत
प्रोफेसर आशिल्लो. येरोपीय संस्कृतायेंतले पाखंड पळोवन अुबगल्लो
आनी hip जाल्लो- म्हळ्याचार, आपणाल्या समजाक खोट मारून
भायर सरिल्लो.

ताचे वयल्यान हिप्प्यांचो पांवडो म्हाका थोडोभोव
समजल्लो ...

खरें म्हळ्याचार, हांवें वळख वाडोवंक जाय आशिल्ली. पुणून
म्हाका वळखी केन्ना वाडोवंक आयल्योच नात.

म्हज्या मेजा मुखार जीं भुरगीं बशिल्लीं तीं आमच्या
समाजाचे फास्केंत बसनाशिल्लीं म्हूण किंते जाले, तांची वळख
करून घेवची अशें मनांत आयले. हांव तांचेकडेन पळेत राविल्लों.
कशे सुरु करचें हें येवजितां येवजितां सट्ट जाले. म्हळे-

ह्या पोरांक हांगा धाडून अितिहास आमकां कुरवांनी किंतेय
सांगूक बी सोदिना मू ? ज्या 'विकासा'चे तुमकां दुवाळे लागल्यात
या विकासांत अशें किंते अुर्गे आशिल्ले म्हूण हीं भुरगीं ह्या पंथाक
लागलीं, ह्या प्रस्नाची जाप मातशी सोदून काडात, अशें तो
सांगूक सोदिना मू ?

सांगू नज. अितिहास असो कुरवांनीच अुल्यत आयला सदां.

येवरोपी संस्कृताय संवसारांतली अेक दोळे दिपकावपी
संस्कृताय, हातूत दुवावूच ना. केदे केदे व्हड विज्ञानीक सोद हे
संस्कृतायेन लायले ! मनश्चाच्या ज्ञानांत तिणे केदी व्हड भर घाली !
किडी-मुयांच्या संवसारा पसून नक्षत्रलोका मेरेनवें जें 'जगत्'
आमी पळेतात तें बारकायेन समजून घेवपाक केदो आधार दिला
आमकां हे संस्कृतायेन ! मोटारी सोदून काडल्यो. पयस-पयसल्या
गांवांक अेकामेकां लागीं हाडले. विसानां सोदून काडलीं, पयस-
पयसले देश गुंथून काडले. आतां ही संस्कृताय अंतराळांत याना
धाडपाक लागल्या. पयसल्या प्लुटो मेरेन यानान पावल्या. 'महतो
महीयान' हें ब्रह्मांड आतां आमकां 'अणुरणीयान' जालां. हे
वटेन अणूरणीयानांत भितर हें विज्ञान रिंगले आनी ब्रह्मांडांत जे
पळेल्ले तें तिणे अणूतूय आसा- अेक अद्भूत ब्रह्मांड तातूत भरला
म्हणपाचे दाखोवन दिले. भौतीक संवसारांत अितले खोलायेंत देवले
तितलेव खोलायेंत तें मनाच्या तळांतूय देवले. आनी आमचे भितर
जें 'जगत्' चलता ताचे तितलेव अद्भूत रूप आमचे मुखार
अुकते करून दवरले.

पोरणावळ शास्त्राची कुदळ घेवन ताणे. जमनी पोंदा
पुरवल्लयो कीट, सिधु, सुमेरी संस्कृतायो अुस्तून काडल्यो आनी
पांच धा हजार वर्सा पवलीं मनीस किंते आशिल्लो, किंते करतालो,
कसो जियेतालो तें आमकां दाखोवन दिले.

अेक आनी ह्यां न्हय, हजार मळावेर हजार तरांचे सोड
लावन येवरोपी संस्कृतायेन हो संवसार म्हळ्यार किंते हें आमकां
दाखोवन दिलें आनी ह्या संवसारांत मनशाची मुवात खंयची, तावें
हे मुखावयले काम खंयवें हाची जाणविकूय करून दिली.

येवरोपी संस्कृताय न्हय जात्यार संवसार गिन्यानाचे नदरेन
दलदिरोच अुरतलो आशिल्लो—अितले अंत आनी पार नाशिल्ले
अुपकार तिणे संवसारावेर केल्यात.

तिच्या रिणांतल्यान मेळले जावप सोंपे न्हय, संवसाराक.

पुणून तेच ब्रोवर हे संस्कृतायेन संवसाराक तरांतरांची दुख्खां,
अरिश्टां आनी संकश्टांय दिल्यांत. आशिया, आफिका, दक्षीण
अमेरिका ह्या खंडांतल्या लोकांक तिने लुटल्यात, नागयल्यात. हांगा
थंय अेका फुडलीं अेक भयांकूत झुजां चलोवन देशांचे देश कावार
केल्यात— रसातळाक पावयल्यात. ह्या न्हय त्या निमित्यान वचत
थंय आनी नाका थंय रसायनीक ढब्यां शिपडावन अख्खो संवसार-
वान्या, अुदका, भूये सयत-विखाळ करून अुडयला. येरोपीय
संस्कृतायेचो हो अच्छेव पळोवन केन्ना केन्ना आअिन्स्टाअिना भाशेन
आमच्याय तोंडांतल्यान अुतरां फुट्टात—Man has lost the
capacity to foresee and to forestall. He will
end by destroying the earth.

—मनशाक फुडले कांय दिश्टी पडना, किंतेय आडायतलो
म्हळ्यार आडावंकूय येना. ताच्यांतली ही शक्तीच ना जावन गेल्या.
संवसार कावार कस्तूव आपूण ना जावपाचो धंदो ताणे चलयला
काय दिंतें, समजना.

येरोपान जें किंते संवसाराक दिलें ते सगळें— ताच्या गुणां
अवगुणां सयत— अमेरिकेन घेतलें आनी तें अंताक व्हरून पावयले. येरोप केन्नासर फाटीं पडले. अंगलंड करताले तशें अमेरिका आयज
खंयच्याच दुसऱ्या देशांचेर राज्य करिना. अमेरिकेकडे वसणुको
नात. पुणून अेशियांत आफिकेत वा दक्षीण अमेरिकेत खंयूय आप-
णाक नाका आशिल्लो राजवट सत्येर आयिल्ली आसत जात्यार
अमेरिका ती तिगंक दिना. त्याव देशांतल्या लोकांक मुखार काडून
तांचेकडल्यान ती राजवट अुमधून अुडयता. सी. आय. अ. नांवाची
अेक स्वतंत्र संस्थाच तिणे ह्या कामा खातीर चलयल्या. ती त्या त्या
देशांतल्या असंतुश्ट लोकांक विकती घेता, तांकां चलवळी करूंक
लायता; केन्ना फौजेंतल्या लोकांक फोडा आनी तांकां बंडां करूंक
लायता; केन्ना अुग्रवाद्यांक मुखार काडा आनी तांकां धुमशेणां
कांडूक लायता— ती किंते करीत, कोंत आनी हिंशाव ना. खंयच्योय
देश कितलोय स्वतंत्र आसूं, जे मेरेत तो अमेरिकेच्या आसऱ्या खाल
येना तेमेरेन अमेरिका ताका सुखान निहंदूक दिना.

संवसारांतले कितले— शे देश हे भाशेन नांवाक स्वतंत्र अु-
ल्यात, खरेपणान अमेरिकेचे आसीत जात्यात.

अमेरिकेन वसणूकवादाक आयज अेक नवें रूप दिलां.

अख्खो संवसार जसो किंते आपणाकूव भोगपा खातीर देवान
निमिला असो तिणे समज करून घेतला आनी संवसारांतली सगळी

साधन—संपत आपणाक भोगूक मेळची म्हूण वावरत आयल्या.

अमेरिकेत आयज जें ‘वैभव’ दिश्टी पडटा तें, हे भाशेन,
संवसारांतल्या बारीक दुबळ्या देशांक नागोवन फटोवन तिणे अुवें
केलां, हें आमच्या लक्षांत कशें येना, समजना. अमेरिकेच्या वैभ-
वाची बुन्याद नियाळून पळोवची— तुमकां थंय पातकांच पातकां
भरिल्ली दिश्टी पडटली.

दोळे दिपकावन घेवप समा न्हय.

पातकांचे बुन्यादीर अुवे जाल्ले संस्कृतायेचीं वयलीं आंगां
कुसलीं जात्यार अजाप कसलें. अमेरिकेचें जिवीत पळेतले जात्यार
हेरॉल्ड रोबीन्सात्यो नवलकथा वाचून पळोवच्यो— बापूय पुताक
वळखना. पूत बापायक मानिना. घोव—बायलां मजगतीं अेकचार ना.
मोगाचो पास ना. बायलमनीस म्हळी म्हणटकूच ती फकत मादी—
ती मागीर घरकान्न आसूं, भावज आसूं, अिश्टाची बायल आसूं, सून
आसूं— तें कित्याक, धूव लेगीत आसूं— ती फकत भोगपाची वस्त हे
नदरेन अमेरिकन मनोस तिने कडेन पळोवपाक लागिल्लो दिश्टी
पडटा. हें चुक्ता म्हणपाचें लेगीत ताचे नदरेन भरना. ‘सँक्सा’च्या
आधाराक मागीर ‘क्राअिम येवंकूच जाय. तीय अमेरिकेच्या जिवि-
तांत सुमारा भायर प्रमाणांत मातिल्ली दिश्टी पडटा. असले हे
संस्कृतायेंत मनोस मनशा पसून पयस वचुकूच जाय. तो मनीसपणा
भायरो जावंकूच जाय— डि—हच्युमनाअिझ्नड् जावंक जाय.

हिप्पी हो हे संस्कृतायेचो बाय—प्रॉडकट.

तो म्हणटा, तुमचो समाज धोंगी, दांभीक. अुल्यता अेक,
करता दुसरे. मानता अेक, चलता दुसरे भाशेन. शिकयता अेक
आनी चलयता दुसरे. तुमचो धर्म फकांड. तुमची नीत दुसरें अेक
फकांड. तुमचें राजकर्ण दुसऱ्यांक लुटपाचें, नाडपाचें. तुमचें अर्थ-
कारण दुसऱ्यांक फोंडांत घालपाचे तुमचें किंतेय घेवपा सारके
न्हय... आमकां तुमच्या ह्या समाजांत रावपाचेव ना. तुमचो हो
समाज केन्ना सुदरपाचोव ना. आमी ह्या ‘रुटींग’ समाजाक खोंट
मारून भायर सरतले, अशें म्हणून तो समाजांतल्यान भायर सरता—
‘हीप’ जाता. म्हळ्यार, किंते करता? जें जें किंते समाज, मनोस
करीत आयला ताचे आड विद्रोहान अुबो रावता. जिस्त अुरफाटे
दिकेन चलता. सैमाच्या सांगांत्रांत रावंक पळेता. मोगाच्या राज्यांत
जिप्रेवंक आंवडेता. अेके तरेचे ‘धुंदीं’ त रावता.

कांय जाण म्हणटात, ते कित्याचो तरी सोद घेत भोवताव.
कित्याची तें तांकां अजून खबर ना. म्हूण ते महेश योगी, रजनीक
हाचे फाटल्यान धांवतात. हरे कुण्ठ हरे राम संप्रदायांत भितर
सरतात. आसूं येता. पुणून तांकांच जंय तें समजूक ना तें आमकां
कशें कळूलें.

अेक खरें : जंय मळवाक तेंकपी बिल्डगो अुव्यो जातात थंय
झोपडपट्टचो अुव्यो जावंकूच जाय. तशें, जो देश अमेरिकेची देख
घेवन अमेरिके सारको जावंक आंवडेता, त्या देशांत हिप्पी निर्माण
जावंकूच जाय. जपानांत जाला. जर्मनींत जाला... अमेरिकेत
कॅन्डांत, सगळे कडेन जाला. आमच्या देशांतूय जाला.

आमच्या देशांत श्रीमंताचीं मुरगीं दिप्पी जात्यात.

टुरिस्टांत बशिल्ले कडेन अितलेय हें म्हाका ओका खिणांत येवजले. म्हळे, आमच्याय देशाक अमेरिका जावपाची ताकतीक लागल्या. आमच्या 'विकास'ची दिशा हीच थरल्या. ह्या 'विकास - कार्या'चो समाज शास्त्राचे नदरेन कोणे अभ्यास केला व्हय? हो विकास आमकां खंय घेवन वतलो, आमच्या समाजाक कसले रूप दितलो, कोणे हाचेर येवजिलां व्हय?

काय, सगळे कडेन कुड्डोच कारभार चल्ला?

ह्या हिप्प्यांकडेन हांव अुलोवंक सोदतालों. कशें सुरु करवें तें येवजितालों. येवजितां येवजितां हांगा मेरेन पावलों आनी म्हाका दिसले-

अुलोवपाची गरजूच ना. तांची वेपर्वाय, तांची चलणूक पळेल्यार पुरो. ते तुका सांगतात-

बाबारे, ज्या विकासाचे तुका दुवाळे लागल्यात त्या बिकासानूच आमकां निर्माण केल्यात. जो विकास लोकांक येवरोपेव संस्कृताये कडेन घेवन वता तो कुड्डेपणान मुखार चलोववें पयलीं अैक प्रस्त तू तुकाच विचारून पळे.

संवसारांत झुजां कित्याक लागून जातात? कोण करतात? कित्याक करतात? झुजांचें अर्थशास्त्र कितें? तुमकां हेच वाटेन वचपाचें आसा व्हय?

येवरोपेव संस्कृतायेचीं कसवटणी दोन वरकुलांचेर करूक जाय. अेक, झुजांच्या, दुसरी हिप्पीच्या.

अुपरांतूच आमच्या विकासाच्यो मोखी आमी निश्चित करूक जाय.

○ ○ ○

शरदबाबूंचो अुपदेस

अमृतलाल नागर हिन्दींतले अेक व्हड कथाकार. निकतेच बरोवपाक लागिल्ले. ते मुस्तींत अेक खेपे शरदचन्द्र चॅटर्जींक मेळपाक गेले.

'तुमचे कडल्यान सफूर्त घेवपाक आयलां.' तांणी शरदबाबूंक म्हळे.

'आयुष्यभर बरयतलो मूण नित्याय केला व्हय?' शरदबाबूंनी विचारले. 'तरणेपणांत खूब जाणांक बरयन दिसता. ते बरोवपाक लागतात. मागीर अेक दीस बरोवपाचें सोडून दितात... जाका बरोवपी जावचो-सो दिसता ताणे पयलीं आयुष्यभर बरयतलों मूण नित्याय करूक जाय.'

अमृतलालांनी म्हळे, 'असोच नित्याय केला.'

'तशें जाल्यार आयक.' शरदबाबूंनी तांकां म्हळे, बरोवप्याक कांय नेमांक पाळो दिवंक जाय. पयलो नेम: बरयता तें खासा अणभव घेतिले आसूक जाय. दुसरो: बरयले बरोवन जातकूच रोखडेच छापूक दिवंक जायना. गवेतांत भितर काडून दवरूक जाय. तीन म्हयने तशेंच दवरून अुपरांत ताचे वयल्यान पर्थून अेक फावट हात ओडूक जाय... 'आयले तशें दिले' अशें करूक जायना.

जाग : एप्रील १९९१

गळल

आज हांव गांव सोडून चल्लो
पैस म्हजें नाव सोडून चल्लो.

दिकानीं वादळ गेले गोठेवन
हांव तारवाक शीड लावन चल्लो.
म्हजें घरदार पडले वान्यार
गांवाक हांव परकी जावन चल्लो.

ना हीय तड, ना तीय तड
हांव घायांची दूख जळौन चल्लो.

दर्यानि सोंसली सगळी व्यथा
म्हजी कथा हांव विसरून चल्लो.

फाटी पडलो गांव.. शेणले नांव
हांव सगळे पास तोडून चल्लो.

दोळचांत दाटलो कोडू काळोख
वीख काळखाचें हांव पियेवन चल्लो.

हांव अेकलों... हांव अेकलों
म्हज्या प्राक्तनाक खुंटी मारून चल्लो.

- परेश नरेंद्र कामत

तें सारके घांसून पुसून निवळ करून दिवंक जाय. आनी तिसरो नेम: आपले भाशेतल्या दुसऱ्या खंयच्याच लेखकाकडेन आपणाली सर करचों ना- असो नित्याय जाय. करतलोव जाल्यार संवसारांतल्या व्हड लेखकाकडेन कर...'

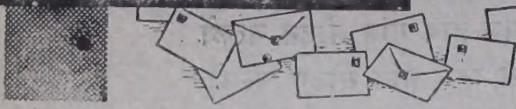
अितले सांगून शरदबाबूंनी आनीक अेक महत्वाचें सांगले. म्हळे-

साहित्यान पयशे जोडूक मेळनात. पुणून समज, मेळळे जाल्यार अशें कर. चार पयशे मेळळे जाल्यार तीन जमा करून दवर, अेकूच खर्च कर. सभाव खर्चाळ आसत जाल्यार दोन जमा कर, दोन खर्च कर. हात सामकोच सरळ आसत जाल्यार अेक जमा कर, तीन खर्च कर. तरुय हात सुटलो जाल्यार चारुय खर्चून अुडय. पांचवो पयसो अुश्णो घेवचों ना असो मात नित्याय जाय.

अुश्णे पयशे घेवपाची संवय लेखकाक लावार करता... तो अुणाक जाता.

लेखकान लावार जावंक जायना.

वाचपी कंलयतान

गोंयंत राजकारण ना

संग्रादक 'जाग'

निश्ठाविरयत राजकारण हें शेडुचाच्या रंगाचें. शेडु आपणाले रंग त्या त्या वेळार बदलता तूशें निश्ठा नाशिल्या राजकारणाक एक रंग उरना. गोंयकारांक नेहळनी 'अजीब' कित्याक म्हणलें हें फाटल्या लेखांत, भौ. चंद्रकांत केणी हांणी सांगला. गोंयकारान शेंडधांनी वर्सापासून पुर्तुगेजाच्या शेकातळा रावन स्वाभिमान व्हगडायलो. स्वत्वहीण असो ताका पुर्तुगेजांनी घडयलो. मध्यमवर्ग, भाटकाराशाय आनी नोकरी हाजेभायर गेलो ना. हाका आडवाद आसात हें सांगपाची गरज नासली. तरी मध्यमवर्ग हो कारकुनी मनोवृत्तीचो, फुकफुक्या मनाचो, वरिश्टांक वरें मागून दीस काडपी उरलो. नागरी हृकाचे कायदेव नाशिल्यान कर्तव्यशून्य आनी संवयेन गुलामी वृत्तीचो घडिल्लो. हो मध्यमवर्ग, हिंदू तसो क्रिस्तांव आशिल्लो हें सांगूक नाका. बाट्यल्ल्यांक हेर हिंदूनी पयस दवरले आनी समाजांत स्थान मेळोवापाक तांणी पाशिवमात्य जिणेक वेंग मारली. युरोपियनाच्यो सगळचो चालिरिती तांणी आपणायत्यो आनी खासा आपणाल्या घरांनी पुर्तुगेज अुलोवंक लागले. वरिश्टांक वरें मागून दीस सारप हें काम हिंदू तशे क्रिस्तांव मध्यमवर्गनि केले. कनिष्ठ वर्ग अशिक्षीत आनी गरीब जाल्यान १९ व्या शतमानापासून क्रिस्तांव प्रजेन बोटीचेर काम करप आनी आफिकेक वचून थंय कामधंदो करून राबितो करप अशें केले. विसाव्या शतमानाच्या दुम्न्या तिसऱ्या दशकांतच हिंदू वर्ग परदेशांत वचूक लागलो. आनी मागीर बाकीचेय वचूक लागले. लक्षांत दवरपाची गजाल म्हळधार परदेशात वचून आयिल्या ह्या गोंयकारांनी युरोपियनांच्यो चालिरिती हांगा हाडल्यो पूण तांच्या स्वाभिमानी वृत्तीचें, देशभक्तीच्या स्वभावाचें अनुकरण केले ना. उकाट्टे तांची चाकरी करप महत्माभय मानपीच आसले.

अशें परिस्थितीक धसको दिवचेली गरज आसली. पूण तें करूक प्रयत्न जाय आसले. तेच मशेन त्यागाचीय गरज आशिल्ली. कारण पुर्तुगेज राज्यांत नागरीक हक खंयव सालाज्ञारान दिवंक नाशिल्ले. घटनात्मक मागर्नि ते मेळप शक्य नासले म्हणूनच भैरतांत महात्मा गांधीनी जशी सविनय कायदेमंगाची चलवळ सुरु केली तशीच गोंयांत केलेवगर दुसरो उपाय नाशिल्लो. गोंयचो समाज हिंदू - क्रिस्तांव तशेंव जात पातिनी, वांटिल्लो.

खूब खूब उलोवप, व्हड व्हड ब्रह्मज्ञानां सांगप आनी वेळ आयलो की पपा काडप हे गूण गोंयकारांमदीं वाडिल्ले. अशें आसूनय तांणी १९४६ पासून गोंयच्या स्वतंत्रताये झुजांत वांटो घेवन गोंयकारांक अभिमान दिसपासारको इतिहास घडयलो.

आज हो इतिहास लोक विसरत चल्यात. स्वातंत्र्याचे चलवळे काळार सर्गेस्त टी. बी. कुन्हा हांणी पयलीं पूर्तुगेजांचे दोश दाखोवन पुस्तिका बरयल्यो. आनी त्यो सरकाराने नदरेआड लोकांभितर वांटल्यो. ताचो परिणाम स्वाभिमान जागो करपाचे नदरेन लोकाचेर जाला. पूण त्या लिखाणान थोड्याच जाणांचे परिवर्तन जालें आसा. अदीकतर लोक तसोच उरलो.

जल्माक आयिल्ले भुरगें उजवाड पळोवन त्या उजवाडाचो अर्थ जाणा जाता सर पिरायेन बरेंव व्हड जांवचे पडटा. त्या पंदरा वर्सा उपरांतच ताका जिणेचो अणभव येवंक लागता. गोंयचो लोक एके रातीभितर स्वतंत्र जालो आनी ताका संवय नाशिल्यान खासा आपणाल्या पांयांर उबो रावंक अजून कित्याक जमना? कारण सुरवातीपासूनच ताचेर फाव तशे परिणाम जाले नात. हजारांनी वर्सा चलत आशिल्यो जाती आनी जातिवादांत ते गुठलावलेले आशिल्ले. पूण तातूतल्यान तांका सोडचेले प्रयत्न जांवचेलें तें काम जाय नासतना त्याच धर्मीक बंधनांनी ताची तकली अदीक घुस्पावपी फुडारी जाले. जात, धर्म, जमातवादान मनीस रोखडोच घुस्पता आनी काम सोंवें जाल्यान नव्या फुडांयांनी गोंयच्या समाजाक एका पर्यंतिच्या कोंडांतल्यान व्यर काडचे बदला ताका तानूत अदिकव बुडयलो. हेतु एकच. तो म्हळधार सत्ता हातासप.

पूण दूर्देव म्हळधार गोंयचो लोक ह्या जात, धर्म, आनी जमातिच्या कोंडांतल्यान आजून भायर सर्लंक पावना. सुरवातीकच ६०% हिंदूनी आपले वेगळे फुडारी वेंचून काडले तर उरिल्या ४०% नी आपले क्रिस्तांव फुडारी वेंचून काडले. दोगां भावां मदलो हो भेद संवसाराक स्पश्टच कळून आयलो. हरशीं हो भेद दोनय समाजांत आसलो तरी दोनूप्र समाज शाणेपणान, बन्या शेजार-धर्मान रावन आयिल्ले. तांचो हो भेद मात नव्या महाराष्ट्रवादान जागृत करून टिक्यत हाडला. गोंयचो लोक सुदरलेले भशेन दिसता कारण भारताच्या व्हड पालवान तो बरो न्हेसता, बरो रावता वेंचणुको करता. हो गजाली तो करता पूण मुळांत तो अजून बरोच सुको सडसडीत रावता. जसो मध्यम तसो कनिष्ठ वर्ग. ताका आपल्याच फुडाराची बुनयाद कित्यांत आसा हें खबर ना. जाती-जमातीच्या जाळांतल्यान तो मेकळो जायना. हेच वृत्तीक लागून आपली मायभास मराठी अशें हिंदू भौजन समाज म्हणटा. मात आवयकडेन आनी घरांत उलयता कोंकणी. ते भायर आपणाक दिल्लो पालव आपणाक नाका तर महाराष्ट्रांत विलिनीकरण जाय अशें तो अजून म्हणटा. हाका कारग त्या समाजाक पयलींपसून योग्य तें वळण दिवपी फुडारी मेळळोना. खासा मध्यम वर्ग दोन दिशांनी पळोवपी आसा.

गोंयचो स्वाभिमान पुर्तुगेजांनी वतना पुर्तुगालाक व्हेल्लो तर

मानवधर्म

राष्ट्रवादाची कल्पना स्वाभिमानाचे वृत्तीतल्यान निर्माण जात्या. जण एके संस्कारी व्यक्तीक खासा आपालो. अभिमान दिसचो हें जितले सभावीक तितलेच आपल्या घराण्याचो, आपले जातिचो, धर्माचो, गांवाचो, राज्याचो, प्रदेशाचो आनी अखेरेक राष्ट्राचो दिसचो हेंय तितलेच सभावीक मानपाची रीत आसा. हाचें महत्वाचें कारण बारिकसाणेन पळेतलो जात्यार अशें दिसून येतलें की हो अभिमान स्पर्धेतल्यान-सर्तीतल्यान निर्माण जाल्लो आसता. 'हांव' हे व्यक्तिची सर्त हेर व्यक्तींकडेन आसता. एका घराण्याची दुसऱ्या घराण्याकडेन, एके जाती-धर्माची, दुसरे जाती-धर्माकडेन अशें करतां करतां निमाणे राष्ट्रामेरेन आमी पावतां. संवसारांतल्या हेर राष्ट्रांकडेन, अदीक करून शेजारच्या राष्ट्रांकडेन आमी सर्तीन पळेतां. आनी ह्याच एका कारणान आमचो राष्ट्राभिमान उपाट भरून व्हांवूक लागता. ल्हान भुरगीं, 'म्हजें बरें, तुजें बरें न्ह्य-म्हजेकडेन आसा, तुजेकडेन ना-कूयकूय' म्हूण एकामेकांक चाळोवन जे भशेन झगड्यांक मुळावणां करतात तेच परी आमी आयज व्यक्तीं पासून राष्ट्रामेरेन ह्योच भुरग्दांवरी करण्यो करून झुजांचीं मुळावणां करूंक सोदीत आसतां. पूण हे गजालिची आमकां जाणवीक उरना आनी मागीर धर्ममोग, जातीमोग, राष्ट्रमोग अुक्तावपाखातीर आमी केन्ना केन्ना 'गर्व से कहो हम ये हैं- वे हैं' ची भास करून आपलेच हांशें करून घेतां.

आयज विज्ञान आनी तंत्रज्ञान इतले मुखार पाविलें आसा की ताका लागून पुराय विश्व एका बचकुलांत

तो अजन परतो कित्याक येना? एका कन्नड मनशाक हांवें विचारले, तू कन्नडवादी काय म्हणून, एका महाराष्ट्रीयाक हांवें विचारले तू महाराष्ट्रवादी आनी मराठीवादी काय म्हणून तर त्या दोगांयनीय म्हजेर दोळे वटारले आनी हात उबारलो.

कारकुनी मनोवृत्तीतल्यान जेन्ना मध्यमवर्गातीलो बहुसंख्य लोक मेकळो जातलो तेन्ना बहुजन समाजय जागो जातलो आनी स्वाभिमानी जातलो.

पूण पयलीं तांच्या फुडांयांचो स्वाभिमान जागृत जावंक जाय. अशें जायत जात्यारच गोंयकार तरतलो.

आयिल्लेवरी लागसार आयिल्ले आसा. अशा वेळार 'राष्ट्रवादाची संकल्पनाच इतली काळाभायरी, मोठवी आनी संकुचीत दिसता की हे फुडे ताचो गौरव करून गितां गावपाचे दीस सरल्यात अशें म्हळेबगर रावंक नज. रवीन्द्र नाथांनी म्हणिल्लेच 'Nationalism is a great menace, It is the particular thing which for years has been at the bottom of India's troubles.' विनोबांकय हाचो साक्षात्कार जाल्लो. 'जय हिंद' म्हणून जायनाफुडे 'जय जगत' ची हालेट ते दिताले. आयच्या नव्या भुरग्याक राष्ट्रवादाचे पाठ दिवपा वांटचाचे विश्वबंधुत्वाचे दिवपाचो वेळ खन्यानीच आयिल्लो आसा जण एकान आयज विचार करतना तो आपल्या राष्ट्रापुरतोच करिनासतना विश्वसमाजाविशीं करपाची खरी गरज आसा. पुराय मानवसमाजाचो विचार. मानवसमाज ही संकल्पना राष्ट्राचे संकल्पनेपरस खूब व्हड अशें संवसारांतल्या जण एका मनशाक दिसचें हे खातीर यत्न जावंक जाय. नाजात्यार मनीसकुळयेचो घात जालेबगर रावचोना. संवसारांत घडटल्या बन्या वायट सगळ्या गजालिंचो बरोबास्कळ. परिणाम खंयच्याच राष्ट्रांतलो समाज टाळूक शकना हें आमी दिसपटृच्या घडणुकांवयल्यान पळेत आसां. रोगांच्या संसर्गपासून, नश्टच्या पाडच्या वेसनांमेरेन कसल्याच गजालींतल्यान कोणच मुक्त ना. पयर गल्फांत जात्यार झुजाचो परिणाम कोणा राष्ट्राचेर जालो ना तें सांगू येत व्हय? हाचे वरसून एक म्हत्त्वाची गजाल आमकां मान्य करचीच पडटली की, ह्यो राष्ट्रांच्यो वणटी आतां पोखरणेक लागिल्यो आसा. आनी तांची घटसाण तकलुपी जात्या. त्यो फुडे फाटीं कोसळुपाच्यो आसात आनी ह्या संवसारांत एकच मानवसमाज विश्वधर्माची घुडी घेवन नाचपाचो आसा.

-०-

ह्य. नाजात्यार नवे गोंयकार मूळ गोंयकाराक फाटीं उडेवन आपली बहुसंख्या करून कोंकणीच आपणायतले, वेंचून येतले आनी ते कोंकणींतच राज्य करतले. कारण तांकां ते भौ माशीक जात्यान कोंकणीच परवडटली.

गोंयकारांच्या मिळमिळीत स्वभावांतल्यानच गोंयचें हें रुगंतर जावंचें ना कशें? तेव फुडे एक राजकारण चलोवचें ना कित्याक?

तुमचो,
डॉ. विनायक मयेकार

विद्यापती म्हणटा

थानां जाग्यार उबारी आयली
 चलपाची गती दोळचांनी घेतली
 आतां दर वेळार हातांत पदर
 लजता इश्टिणीक सांगूक खबर
 कितें सांगू माधवा वयाचो ह्या खेळ
 देखतां देखतां बांदता मनांत कामदेव मेळ
 काळजांत भितर अजापशें घडां
 ऊंच जाग्यार ताणे कळस दवरल्या
 आयकून रस-कथा मन भरता
 आयकून संगीत, हरण अशेंच करता
 भुरगेपण-जुवांनी करता भासाभास
 कोण जिखतलो, कोणा जातलो हार
 विद्यापती म्हणटा, तुमी मानूक जाय
 भुरगेपणान कूड सोडून वचूक जाय.

— अभयकुमार

— तरणेपण पिरायेचें न्हय मनाचें आसता आनी
 मनाचें तरणेपण येवपाक कितलिशीं वर्सी वतात, कितलिशी
 तपश्चर्या करची पडटा.

◦ ◦ ◦

— ‘वायटपण कित्याक घे’ म्हण जो सत्य
 अलोवपाक वा बरोवपाक भियेता ताचे कडेन सगळे
 दुवावानूच पळेतात.

◦ ◦ ◦

घरांत अेक आरमार आसची आनी आरमारींत बरीं
 बरीं वेंचीक पुस्तकां आसचीं-तूं अेकलो केन्नाच पडचो ना.
 बुद्ध, खिस्त, गांधी, व्यास, वाल्मीकी, कालिदास,
 भवभूती, ताँलस्ताँय, गोयटे, रवीन्द्रनाथ- जाय ताच्या
 सांगातांत तुका जाय तितलो वेळ तूं रावतलो. येदे वहडले
 हे लोक तुज्या सांगाताक आसतकूच तुका कोणाक मेळूक
 वचपाची गरज भासची ना, कोणे मेळूक येवचें अशेंय
 दिसचें ना.

कोंबो आनी कोंबी

लादूच्या कोंब्यान
 कोसूगेले कोंबडेक
 धांवडावन-धांवडावन
 जुस्त तकलेर चोंचायली
 आनी,
 को १५ को चो साद गाजयत
 जैतवंत वीरावरी पयस गेलो
 कोंबडेन पांखां फडफडायलीं,
 तींय साधू संतावरी
 पर्ती मेकळेपणीं चरपाक लागली
 ही एक घडणूक
 म्हज्या घरामुखार,
 इतलेंच न्हय, भर रस्त्यार घडली
 पूण कोणेच कांय केलें ना,
 फकत प्रश्न विचारलो
 तांचें सदचेंच, किते करपाचें ?
 फाटल्याय वर्सी
 अशीच घडणूक घडिल्ली
 सकाळ ते सांजमेरेन
 सुणो-सुणे गच्च दसलेलीं
 सुटकेखातीर झूज दितालीं
 कोणेच तांची दखल घतली ना,
 इतलेंच म्हळ्ळें,
 ती तांची परंपरा, कितें करपाचें ?
 आयजूय तेंच जाल्ले
 सगळे हात कामरून,
 पळ्यताले मजा, ह्य... मज्जाच मजा !
 आनी,
 एकमुळे चरपी कोंबडेचे बोडकेर
 जो-तो चोंची मारीत आसलो
 आनी ती सोंशीत चरताली
 कोंबो फांतोडेचो साद सादयतालो....
 कितें करपाचें ? तीच तांची परंपरा !

— शशिकांत पुनाजी

यूलु दीक्षा

- महादेव नाडकर्णी

'चन्द्र, पयर हांव मुम्बियच्यान येतना सगळे वाटार तेढीत आयलों रे. पूण माडांनी पेंडी दिसल्यो नात ! माडयांचीय वी तीच गत ! आनी शेतां मरडां पळोवशीत तर कांयच अर्थ उरुंक ना मरे !'

'किंतु सांगो पुता ? पाखले बरे पुणून न्हेऱु न्हो अशें कर्मनि म्हणों येता.'

'किंतु घडलां ?'

'आतां हे वांयणाचे दीस न्हू ? पुणून पिकोंवचे कित्याचेर ? उदक जायो न्हू ? उदकाखातीर तळे बांदोंक नाका ? तळे कोण बांदतलो ?'

'खंय गेले तर सगळे कुळवाडी शेतकार ?

'काश्टी मारोन खोरें हातीत धरांक लज दिसता न्हू तेंकां ? आतां कसवां आनी खोमसां येयल्यांत, तेंची घडी मोडत, चिखोल लागत म्हूण भिरांत मरे !'

गों

य स्वतंत्र जाल्याक कित्या वसीनी हांव पयलेव खेप गोंयांत आयलों परतो मुबय वचचों ना आनी उरिली सगळी पिराय म्हगेल्या मुळच्या धरांतव सोंपयतलो अशें थारावन. गोंयांत परतो आयलों हें सागपा वांटचाचे मुळांत हांव गोंय सोडून कित्याक गेल्लों तें पयलीं सांगचे पडले ना ?

खूब पोरनी गजाल. म्हळचार सुमार तीस वर्सा जातली. गोंय तेजा पोर्तुगेजाच्या शेका तळा आशिल्ले. आनी भारतसरकारान शेका बुद्द शिकोवचे खातीर गोंयच्यो सगळ्यो शिभो आडावन दवरिल्यो. मात गोंयकाराचे काकुळटेक लागून माजाळेच्यान गोंयांत वचपाक-येवपाक अेकच वाट दवरिल्ली. असल्यो देड बुद्वंतकायो केल्यो म्हूण भारतसरकाराक पोर्तुगेज बदचोना हें म्हाका पयलींच दिशिल्ले. अश्या वेळार

भांगराची खाण जातली. कठाव करी नासतना म्हज्यान उसपुक जाता तितले गोंयचे भांगर उसपून माजाळेच्यान बोवाळ करी नासतना भारतांत धूरपाक हांवे मुरवात केल्ली. वसीभितर पोर्तुगेजांक दिमयो मारून नेहरु मुखार हाडिना जाल्यार नांवाचो न्हय अशी हांवे (मनांतल्यान) प्रतिज्ञा लेगीत केल्ली. कांय गोंयकारांक हे गजालिवी सुलूस कशी लागिली देवाक खबर ! हांव भांगर बळैक करतां अश्यो बोबो ताणी मारिल्यो. निशे खंयचे ! भांगर केन्ना बळैक करूंक येता न्हय ? कितलेय तापय, हळदुवें तें हळदुवेंच ! तें कित्याक, भांगराची जाय तसली वस्त करूंक जाय तितले शेट मेळत. पुणून भांगराचे 'बळैक' करपी ह्या संवंसारांत अेकलोय मेळचोना ! हांवे हें अजापाचेंच आयकले !

असल्या नावडग्यांचेर चड लक्ष दिल्यार म्हजें ध्येय पाड पडटले म्हूण हांवें तांची पर्वा करिनासतना भांगर व्हरपाचे सोडूक नाशिल्ले. पुणून बोवाटे गोंयकार ते ! जल्माक येतकर वैजिणीनी बोटां घालीं तांच्या ताळचांनी ! संवंसारभर जंय तांचो आवाज आयकूक येता थंय धेपाचेर आशिल्या माजाळे कसो येवंचो ना ? ताका लागून माजाळेच्या नाक्यावेल्या पुलिसांनी म्हजेर नदर दवरिल्ली. आनी अेक दीस हांव दिसनाफुडे ताणी म्हाका आडायिल्लो. भितर कुडींत बहरून नाना तरेवे प्रस्न ताणी विचारिल्ले. बंदखणीत उडोवपाचो भय घाली. पुणून हांव तांकां बाडगलों ना. निमाणेकडेन ताणी म्हाका बेळगांवां बृहदल्या सायबासरीं व्हेल्लो. नेहरुंल्या देशांतलोव सायब तो ! नडणी परस कण्डो बरो हालतालो ! हेर गजाली खंयव पावं पुणून ताणे दवरिल्लो मिशांचो जोड मात सायबाक फाव तसो आशिल्लो. मिशयो वाडोवन नाकाच्यो दोनय पुडयो ताणे जरिकय लियल्यो तरिक्य ताचे तकलेंत कांयच ना आनी तो फकत कुंवाळो हें म्हाका तेजा व होलमल्ले. ताणे केल्ल्या प्रस्नाची जाप दिंक तोंड उगडटना हांवे 'आरे शाण्या...' म्हणिनाफुडे मेजार वेनाबडी फटक करून आपटीत 'किंतु म्हळे...?' म्हणीत म्हजेर

वंगसो धाल्ले हांवें म्हळ्यें, 'तूं पिसो तर...?' त्या उतराक तो मारखुन्या बैलावरी आनिक्य उसछिल्लो आनी 'तोंड फोडटलों घरून...' म्हणीत बडी म्हजेर मारुंक उबारिली. हांव निखालस भियेवंक नाशिल्लों. गोंय स्वतंत्र करवेचातीर प्रसंगार प्राण लेगीत दिवपाक फुडे सरिल्लों मनीस हांव ! रांपणींत धरिल्लो वांगडो हुलपाय जाल्यार भाज. विशाद थोडीच ! पुणून आमचेच लोक म्हाका सतावपाक लागिल्ले पळोवन खेद जातालो !

'आगा, बेठोच तापूंक नाका. तुज्यान आयकूंक नज जाल्यार म्हाका सोमतो नेहरू फुड्यांत व्हर. हांव ताकाच सांगतां किंते सांगपाचे आसा तें...' हांवें नेटान सांगिल्ले.

'नेहरूक किंते सांगतलो तूं?' ताणे विचारिल्ले.

'आयक.' भांगर हाडपा फाटलो म्हजो हेतू थंडसाणेन ताका सांगून हांवें म्हळ्यें : 'हांवे अेकत्यानच गोंयचे भांगर उसपून भारतांत हाडपा वांचाचे गोंयच्या चार लाख लोकां मजगतीं अेक लाख गोंयकारांकच जर मनशा फाटल्यान दोन तोळे तुमी हाडूक दिवशात तर सप्तकाक दोन लाख तोळे भारतांत जमचेना ? वर्सा भितर दोन लाख गुजिले बावल्य इतले तोळे भांगर जमून गोंयच्या भांगराची न्हयं साप्प आट्टली मगा ! ताका लागून पोर्तुगेजांक सुरय भरतले. आनी तो गेळ्यांत येतलो. हेवटेन भारतसरकारय बी पोर्तुगेजाल्या आयतें मेठिल्या भांगरान गवर जातले. माझीर सांग तुगेल्या त्या नेहरूक फुलू खुस्तार खोजने मार म्हण ! घटकेत गोंय भारत-सरकारच्या शेकातळा येता काय ना तें पळय.'

हांवें हिशेब मांडिल्लो आयकनाफुडे तो सायब खी : खी : खी : कन्न हाशिल्लो. सायबच तो ! ताणे धांट वाजोवन पुलियाक आपयल्लो आनी कानडींत ताका 'नो उच्च आगिद' अशे किंते तरी सांगून म्हाका ताचे वांगडा नेहरू फुड्यांत वच म्हूण सांगिल्ले. मायर सरून हांव यो जाल्यार त्या पुलिसान मुखावेल्या गाडयेकडेन बोट दाखयत म्हाका म्हणिल्ले, 'कोडी.' नेहरू मनेगा होगून ? आल्ले निनगे बिडतेन '

कानाकडेन गुडगुडे वाजिल्लेवरी दिशिल्ले. म्हाका कांयच कळनाशिल्यान हांव ताचे तोंडाकडेन पळयतच राविल्लो.

'होगन इल्ला ? होडितेन' म्हणीत ताणे म्हजेर हातांतलो दांडो उबारिल्लो. पुणून थंयच आशिल्या दुसऱ्या पुलिसान 'हो मातसो तकलेन शाणो आगिल्लो जावंये) म्हाका म्हणिल्ले: 'तुका नेहरूसरी वचका वे ? बयस तरी ते गाडयेत...?' हांव गाडयेत बशिल्लों. आनी म्हाका खंय व्हेल्लो काय म्हळ्यार बंदखणीत ! 'उच्च' म्हळ्यार वयल्या पांवडचाचो असो हावें अर्थ केल्लो पुणून कानडींत उच्च म्हळ्यार पिसो हे म्हाका खंय खवर ? कानडी तकल्योच त्यो ! म्हाका पिशांमालाय थारावन चार दिसां भितर म्हाका माजाळे हाडून ताणी सोडिल्लो आनी पोळेवटेन बोट दाखयत 'नडी होग. होगन इल्ला ? वद्देन...' म्हणीत म्हजेर अेका पुलीसान खोंट उबारिल्ली.

हीं सगळीं कुळां अणवीं नाजाल्यार पोतीं आसूक फाव अशे येवजीत हांव गोंयांत आयिल्लों. म्हाका जायल्या दिसांनी गांवांत पळयनाफुडे मेळठा ते गोंयकार सुणीं कशीं म्हजे फाटल्यान लागिल्ले. कसलीं कसलीं उतरां ते उलोवंक लगिल्ले म्हूण सांगूं ?

'ये पबा, मावोडचा वचून आयलो रे ?' अेकलो थोमणो मारतालो तर दुमरो 'पबा, भांगर सद्दच्या देवलां काय चडलां रे ?' म्हणटालो.

मनांत म्हळ्यें : दुसऱ्याच्या हातान उदक पियेवपाची इतल्या वर्साची संवय येदेबेगीन कशीं मोडत ? उगून निमाणेकडेन 'खायात पोर्तुगेजावें शेण' म्हणीत अेक दीस हांवें विटके कवळिल्ले आनी बद्द मुंवय वचून थंयच राविल्लों. गोंय सोडून वतना हांव कितलो रडिल्लों तें म्हज्या जिवाकच खवर ! खूब पोरणी गजाल ही. कोळसो कितलोय झरयलो तरिकूय काळो तो काळोच म्हूण वोगी रावंक जाय.

गोंयचे भुयेर हांवें पाय दवरलो तो कितले उमेदीन ! हांव मनांतल्यान मांडे खातालों. गोंय आतां 'ओप' दिल्लेवरी चकचकीत दिसतले. सगळे गोंयकार आपआपणालो वावर मोठे उमेदीन करतात,

भाटांनी माड पेंडींनी कुचकुचीत भरत्यात, कुळागरांनी माडयो शिपटचां मारान धोलतात, शेतांनी कणसां चोमे धोलतात बागडाटात आनी किंते किंते येवजीत बशिल्ले. कडेन धांवते गाडये बराबर हांवय धोलतालों. कॅसलराँक सावन मुटून गाडयेन करंजाळे थेसण फाटीं घाले उप्रांत म्हजे उमेदीक पारावार उरलो ना. भोंवतनची झाडां-झिल्लां आनी दूदसागर हांवें दोळे भरून पळोवन घेतलो. कांय वेळान कुळे थेसण येतले म्हूण हांवें म्हजी मुस्तायकी अेकठांय करून मुखारच दवरली आनी खोमसाचो हात कवळीत स्वास आडावपाचे तयारेक लागलों. तें पळोवन म्हन्यांतले लोक भियेवन कुशीन वचून बसूक लागले. म्हाका कांयच कळ्यें ना. पुणून तातुत्या अेकत्यान धीर कन्न विचारतकच समजले.

'आगा, तुमी अशे किंते करतात अवसर आयिल्लेवरी ?'

'हांवें म्हळें,' कुळे थेसण येतले त्वी आतां ? इंजेसांव करचे पडटले. मुस्तायकी धुंवर दिवंक व्हरतले...'

'इंजेसांव ! धुंवर ! आगा तें करपी पोर्तुगेजाक धांवडायलो न्हयगा गोंयच्यान ?'

'म्हळ्यार ? पोर्तुगेजांनी वतना इंजेसावां धुंवरबी व्हेलो ?' तोंडाचे भाण अजांपान उगडून हांव पळयतच रावलों. 'गोंय आतां भारतांत विलीन जालां न्हय ? आतां गोंयचे आनी भायले सगळे लोक अेक. का रीन, रगतान...!' इतल्यान कुळे आयले. थेसणार नदर मारली. घोवान सोडकीर वान्यार पडिल्ले बायलेवरी दिसले. दोळचांत आयिल्ली दुकां पुस्ता म्हणटासर गाडयेन कुळे केव्वा सोडले आनी सांवड्डचा केव्वा पावलों कळलेंव ना. थेसणार देवलों आनी व्हरपाक कोणय मानाय मेळत काय म्हूण पळोवंक लागलों. कोणच ना. इतल्यान कोणतरी म्हन्यांत आयलो आनी मुस्तायकेकडेन बोट दाखयत विचारक लागलो. 'सामान तगुन बेकरी ?' भास कळनाशिल्यान हांवें खुणेनच किंते काय म्हूण विचारले. तो किंते तरी सांगतालो. तांतले म्हाका कांयच कळ्यें ना. निमाणे कडेन हांवेंच मुस्तायकेक हात घालो आनी ओडीत ता थेसणाभायर हाडकी.

मानाय कोणच दिसना जालो. जाता नज करून हांवे म्हगेली मुस्तायकी बशीत चडयली आनी बद्द म्हगेल्या मुळच्या घरा गेलो. बशीतल्यान येवन मुस्तायकी आखाड्यामेरेन कशीय तरी ओडीत-ओडीत हाडली. आखाड्याभितर करड मातिलें. आनी आंबे-पणसाच्या पत्र्यांनी ताचेर बसकण मारिली. मुस्तायकी आखाड्याकडे नच दवरून धाकटी चिरी घेवन हांव घराचे दार उगडूक गेलो. बल्कवाचेर कितल्या वसांचो धुल दाटिलो. दार उगडटा थय आसा, म्हज्या कानार उलो पडलो.

‘पबा !’ उलो मारीत अेकलो काश्टी नेशिल्लो म्हातारो धांवत सपणां चून वयर आयलो.

‘चंदू !’

‘पबा, साप्प भागला मरे तू ! वळखलो ना रे पुता...’

‘आनी तूय बी सामको जाला मरे !’

‘म्हाका म्हातान्याक आतां किंते कोम फुटोंक येयल्यारे ? कसो आसा तू ? खूब वर्सानी चयलो तुका. दिसोंक नासलें, दोळे धांपचे पयलीं तूं दिस्टी पडत म्हण. भाग्य म्हजे !’ चंदून कपलाक हात लायत म्हळें. तोंडार खुशालकायेचो हांसो, दोळ्यांत खीशेचीं दुकां, बाविल्या कळ्यार उदक फाकुडकर आपिलें ताजकुरेण... हे अवस्तेत चंदू खीण दोन खीण म्हजे म्हन्यांत उबो गवलो. चंदू हो आमचो भागेली. म्हज्या बाप्पाचेर ताचो खूब मोग आशिल्लो. बाप्पा भायर पडलो तेन्ना म्हजी आवय रडली ना तिच्या धा वांटचांनी हुंडक्या-हुंडक्यानी चंदू रडिल्लो. म्हाका गच्च वेगेत घेवन. दोन दीस जेवलो लेगीत नाशिल्लो. ‘राव पबा. घरभर धुल मातला. झाडोंया पयलीं.’ अशें म्हणीत ताणे फाटकूड पळथ नासतना आखाड्याकडे नच धांव मारली. मुस्तायकी थंग पळोवन ताणे म्हळें, ‘मुस्तायकी हिंगाच आसों दी. हांव हाडटां मितर’ आनी ताणे आलेटी घाल्यो—‘बाबनी ५५, नाराणो ५५-’ धाकटो पूत, नातू हांकां जमोवन घटकेभितर वणटावेलो, पाख्यावेलो सगळो घयरांव काडलो आनी धुलान

मातिलें सगळे घर सान्ही मारून नितळ केले.

‘पबा, दनपरां जेयल्लो तू ?’

‘हय. रातीकडे न मात हांव जेवनारे. म्हूण कांय फळां बी हाडल्यांत. दूद मेळत व्हय हांगा ?’

‘बाबनी, तो क्यायर भायर उडय आनी तसो गोकळागेर वचोन अर्द शेर दूद हाड पळोवंया.’ म्हणीत बाबनीक ताणे धाडलो. आनी सटासट आखाड्याकडची म्हगेली मुस्तायकी घरांत हाडली.

त्या सांजचो आपणाले कांबळी फटे घेवन चंदू जो सांगताक म्हगेर आयलो तो सदीचेच खातीर. सकाळ सांजवेळ चौखेर कामार हांवे हांतुणा कवळ्याक तेंकून बसप आनी चंदून धडेवेत्या खाख्याकडे नांडयेर सूप घेवन विडयो वळीत म्हजेकडे न गजाली करण अशें आमचें सद्दां चल.

चंदू, पयर हांव मुंबयच्यान येतना सगळो वाटार तेलीत आयलों रे. पुणून माडांनी पेंडी दिसल्यो नात ! माडयांची बी तीच अवस्था ! आनी शेतां-मरडां मळोवशीत तर कांयच अर्थं उरुंक ना मरे !’

‘किंते सांगों पुता ? पाखले बरे पुणून न्हेरु न्हो अशें कर्मान म्हणों येता.’

‘किंते घडलां ?’

‘आतां हे वांयगणाचे दीस न्ह ? पुणून पिकोवचे कित्याचेर ? उदक जायो न्ह ? उदकाखातीर तळे बांदोंक नाका ? तळे कोण बांदतलो ?’

‘खंय गेले तर सगळे कुळवाडी शेतकार?’

‘कश्टी मारोन खोरें हातीं धरोंक लज दिसता न्ह तेंका ? आता कल्सवां आनी खोमसां येवल्यांत. तेंची घडी मोडत, चिखल लागत म्हूण भिरांत मरे !’ शेनवतांत चुरो धान्न विडी वळीत चंदू सांगतालो.

‘म्हणटकर हालीं तळीं कोणच बांदना ?’

‘कोणे बांदचीं ? आनीक बांदलींय म्हूण आदलो सारको पावस तरी खंय पळोंक येयला ?’

‘पडना ?’

‘पावसय बीण आमचे वांगडाच स्वतंत्र जाला न्ह ? तेका जायें तेन्ना तो पडटा !

आमी कर्मावपी कोण ? झानी रानां बोडकायल्यार पावस किंते मडे पडोंक येयला राणग्याचो ?’

‘माडांक पावस कित्याक जाय इतलो ? तांकां पेंडी कित्याक नात ?’

‘तुयेन फकते कवळ्च चयले. मुळाक नदर मारल्या ? वावर करोंक नाका येळच्या येळार ? सावळ मीठ, माती, नाका ? कल्सवां घान्न कोण-खडणी घालोंक येत ? चकोन खंयच्यान नाल्ल लागलेय जाल्यार पाडटलो कोण ? पाडेली नात, शेतकार नात, मानाय नात, कोणच नात ! चार बोंडे माडाक येयलेय जाल्यार जून जावंचे आदींच राती पाडो जावन पावले शारांनी शियाळीं म्हूण विकोंक !

‘किंते !’

‘फट सांगतां जाल्यार जीब झडेन वसों म्हाजी. दिसाधवळ्या पाडोंक नात पुणून राती पाडचाक पाडेली खंयच्यान मेळटात तें देवच जाणो बाडो ! हांच्या राणग्यांक खाती कोले ! स्वतंत्र न्ह, काळ येयला सगळ्यांचेर !’

चंदू ताणशेत उलयता तें पळोवन हांव नकळां आड पळिलों तो उठून बसलों आनी ताच्या तोंडाक पळेयत रावलों.

‘पबा, तुका पाप्या हांव उलयतां तें फट दिसता. दिसों. गारपत्यां वटेन मातशी फेरी घाल. बागांत वसोन यो. अेकय माड धड दिसचो ना ! आंब्या रुखांनी बेनल्ल व मातिल्ली दिसतली ! पणस तर सगळे मरोंक येवल्यात ! बरें लाकूड कसो जाल्लो हांव मेळ्यार लासोंक लेगीत उपकारचे नात, असली दशा जाल्या रुखांची ! स्वतंत्र जाय आसलें न्हो ? आतां खायात फातरां शीत !’ चंदूलीं उतरां आयकून तकली हून हून जाली !

दुसऱ्या दिसा सकाळीं खंयांनीच हांव बागांत वचून आयलों. वांगडा चंदूय बी आयलो. अेकय माट धड दिसलें ना. अेकय माडक बोंडे नाशिल्ले ! खंयचे कवळ्च ना ! खंयचे दोन चुडटांचेरच माड उबो ! कांय वायटेन भरिल्ले ! मुळांत वावर वसांसंकिणी करुंक नाशिल्लो हैं दिसतालें. आंब्या रुखांचेर

तांच्या पानां पैसं देनल्लव दिस ! पण सांक दावण येवंक नाशिल्ले ! ओबो अेकय चवरुंक नाशिल्ले ! अशे अवस्थेत माटांनी नवे कावथे खंयचे ? आंब्यांचीं गारफां आनी पणसाच्यो आढी तरी कोण लायतलो ? सकयली येदी व्हडली शेतोड. कांय जाणांनी रोव घाला तर कांय जाणांनी कसूक लेगीत नासतना अशेच पाड घाला ! पोर्तुगेज गोंय फ्लून गेलो पुणून तुचे फाटल्यान 'पोव्रि फिदालगकाय' (भिकाडी प्रेस्टकाय) मात उरल्या अशें कर्मनि म्हणचे पडले ! चंद्रुंक अेकान अेक उतर आदाराचेर थारिले. मान सकयल घालून हाव घरा परतले.

परतना वाड्यार पाविल्केडेन कोणे-तरी पापोड भाजिल्याचो धास आयलो आनी म्हाका रुच आयली. मागूक वच्य म्हळ्यार लज ! वासान हांव घुटमळ्टां तो चंद्रून पारखिलो.

'पबा, साजील्या पसन्यार मेळटात जाये तितले पापड. थंयच वसोन घेवंया.'

म्हाका दिशिल्ले, कोणे पुणून करून विकूक दवरिल्ले आसतले. विकते घे जाल्यार ते भायले, विक्रियाचे ! वरे सोबीत पोतयेत घाल्ले. हावें कपलार हात मारलो. दन-पारच्या जेवणार पापोड भाजून खालो. धास ना घाण. हाका पापोड म्हणप ? धांस मारनाफुडे नाकांत हिंगाच्या जावं तिख-सांयच्या वासान 'फौस' जावंक जाय तर तो पापोड ! हावें खालो तो पापोड काय पणसाची खोली ?- अशें म्हाका जाले आनी हांव चुरचुन्यांत पडलो. जेवन आड पडिल्लेकडेन दोळ्यांच मुखार म्हज मुरगे-पणातले चित्र उवे रावले-

आमगेर पापडां बेत चलला. मुमार दोन कुडवांची पिठी धोडायल्या. आनिकय भितर वासरेत पिठेक रिठे, शेवंते, आबोलें काड गां घेवन फार घालतात. चवखेर म्हाणाया, लाटणी-लाटफळी मांडल्यांत. भोवतणी कोनाळे करून शेजारची इंदिरवाय, विठावाय गोमती सुदरेआक बी बसल्या. कोण लातयो करतात, कोण चेडवां जाल्यार कोण पापड लाटटात. अंगणात हातर घालून पापड वोताक मुकत घाल्यात. जमिल्या सगळ्यांचे हात पापड लाटपांत घस्पल्यात.

तर तेवटेन बेकार रावं नज आशिल्यान तोंडान गजाली चलत्यात.

'इंदिरवाय, केसर कशें आयले ना गे ?'

'तें येत अशें दिसना म्हाका ! चली जावंच्या दिसांची न्हय ? मागीर कशें येतले ? काळवेळ सांगून येता ?'

'वासंती बरेभाशेन सुट्ट्यार पुरो वाये. आनकितेर वैजीण रातीच्यान खेपोच घालता बाबडे !'

'हे खेपक केंसराक नातूच जाल्यार पुरो वाये. चल्या मुरग्याक जीव सोडटा केसर-'

'खरे तुगेले आं. दोन नाती जाल्यो. आतां आनीक नात जाल्यार केंसर वांवपार ना ! देवदेवसपण म्हण नाका, आंगवणी म्हण नाका, कितें कितें करपाचें दबरले ना पापणीन !'

'जांत्रव मात वरो मेळ्डा आं केंसराक. वरो जोडटा खंय न्हय तो ?'

, आगेबाये ! जोडणा न्हय तर कितें ? जुविनाचो विस्तिरांव तो.'

'तें पळय तिरविष्याक आयले !'

'यो पुते यो. तुकाच रावतालीं. बस. तिरविष्याक, तूं पापडच लाट पळोवया. लातयो खूब जाल्यो.'

'तिरविष्याक तुवें कळाव केलो-सो ?'

'नवो रेड्वो हाडला न्हय गो भुरग्यांनी ? न्हेहले भाशण आशिल्ले आयज. कुले तेंकयले मातशे हुंबयाक आनी आयकले. सपश्ट येता आयकूक आं ! वरो रेड्वो.'

खरे काय कितें ! कितें सांगले न्हेहलन ?'

'म्हाका कितें गोबांव कळटा गो तांतले ! मार ताणशेवनच उल्यतालो कोणे नाग्यलेवरी !'

'राव गे इंदिरवाय, तिरविष्याका, येतना तुवें केंसरावटची जाग आयकली ?'

'आयकली ! आगो, वासंती बाळंत जावन चलो जाला. खवर ना तुका ?'

'कितें ? केन्वा गो ?'

'जातले वरभर.'

'मागीर फोमेटचो बी मारिलो आय-कल्यो ना मुगो !'

'मारीत आं, बरे मारीत फोगोटचो !'

पुणून धीर नासलो ताका. हे खेपेय नात जाल्यार फोगोटचो आनी खंयच्यो ? म्हणून वोगी पडिल्ले केंसर तोंड धांपून. जावं वाये. आंगवणेक पावलो देव ताका ! आतां जीव आयलो मुठींत. दुकां गळ्यत सांगी म्हाका येदोळ...'

'आगो, आगो, आमूड. तो पळय कावळो झोयच्य पाहूंक सोदता. शू, शू...'

असले तोंडाचे झांकेमुखार दीस केन्वा वयर सरल्लो आनी दोन-तीन कुडवांचे पापड दनपार मेरेन लाटून केन्वा जाले कोणाकच कळळें ना !

गोयच्या असल्या ह्या पापडांची रुच खंयच्याय पापडांक येवंक आयल्या ?

गोयच्यो वोडयो जावं लोणचेय बी तेव पतिचें ! पुणून खंय मेळूंक आयल्यात आयज- काल ? गोयच्या जिनसांची रुचच वेगळी ! मानकुराद वा मुसराद आंवे, कोलवेंचे बांगडे, खोलच्यो सुक्यो मिरसांगो, मयडेंचो कांदो, आगिचो मुठो- वांगीं- कणगां, माजोडे- उत्तदेंचीं कांळगां- अकागरस अेक !

अेका फाटल्यान अेक उगडास जालो आनी जीव कळवळ्ळो !

अेक दीस सकाळींच पणजे-मडगांवा फेरी मारली. नव्योनव्यो व्हडल्यो बिल्डगो जाल्यो दिसल्यो कांय नव्यो बांदता थंय आशिल्यो. अेकाय बिल्डगाचो वावर करपी गोंवचो गंवडी दिसली ना ! ठवयय बी गोंग्रामायले ! मार्गान येतना वतना लोक दिसताले- कांय गोरे कांय काळे. गोरे हे पर्यटक म्हूण कळळे. पुणून काळे लोक गोंय-कार आसूनय उलोवपांत ब्रिटिशांक फाटीं घालपी असली इंग्लीश उल्यताले ! तांचीच भास तांकां कळनाशिल्ली काय असो प्रस्त पडलो !' कित्य द पूत' गेले आनी 'वास्टर्ड' आयले हें पावला कणकणी दिसले ! सगळे कडेन भोवलों. स्वतेत्र गोयांत खूब बदल जाला तें दोळ्यांक दिस पुणून गोयांत 'गोयकार' सोदून काडचो पडूक लागलो. फुडे फुडे दिसत काय ना असो प्रस्त म्हाका सद्दद्याक पडला !

एकपीणः

एकखीण

— शैलेन्द्र मेहता

पर्व : १

सपनांकडल्यान वास्तवतायेकडेन पावपाची वाट साभकी वाजेवणी आनी जीवघेणी आसता. आयज तो हेच वाटेच्या सामको मदीं पावला. भूत, वर्तमान आनी भविश्य ह्या तीनूय चक्रांचेर आपल्या विचाराचें बंधन घालून ताणे आपले भितर निर्माण केल्लो एक सर्ग आनी दिसपट्टे जिंगेतल्या होमखणांतले इंगळे, हांचे भितर चली एक बदंदू मनशाची जीण कशी सैरभैर करून उडयता हाचो विचार तकलेंत घेवन तो वाट माडिंडता. ताचीं पावलां एकाद्रया बेबद्याभेन वांकडीं तिकडीं पड्टात आनी त्या पावलांचे गणीत मांडीत रस्त्याच्या दोनय कडानीं बिशिल्ले 'पिशे' दांत भायर काढून ताचेकडेन पळोवन पळोवन हांसत आसात.

स्वताक हांसचे बदलाक ते ताका हांसतात पूण जिंगेतले रंगयाळे खीण पुरायपणान सांबाळून दवरपाची ताची इत्सा आनी ते इत्सेफाटलो हावेस हांचेमदल्या अंतराचो थाव घेवप जायते कठीण आसा हें तांकायबी खबर आसा.

अशे हें फातराकांच्यांचे वाटेवेल्यान तो कितलोसो फुडें पावला. दनपारचे वत माथ्यार पडून ताचो आत्मो उदकाखातीर खासावीस जायत चल्ला. पूण तो जाणा, आतां एकूव घोंट घेवचे खातीर लेगीत तो रावत जाल्यार मळबावयल्या सगळ्या नखेत्रांचो स्फोट जावन ताच्या उरिल्या सपनांचो गोबोर जावंक मातव कळाव लागचोना. शापीत जिंगेचीं कवनां बरोवपी एक पिसो ह्या रस्त्याचे कशीक जमिले गर्देतल्यान मुखार येता. तो पिसो अचकीत

मुखार आयिल्यान आंग काढून फाटीं सरत 'भोंवडेकर' ह्या पिशाक नियाठटी. खासा भाषणाल्या दुख्खांचे पडीबिब सामकार उब्रे राविलें पळोवन एकेवटेन तो धादोशी जाता, जाल्यार दुसरेवटेन ताका त्या पिशाची तिडक येता; आनी हीच तिडक ताचे तकलेंतल्या सगळ्या भावनांक कुशीक सारून ताका फुडे ओडटा. संतापाच्या, तिडकिच्या एका वेगळ्याच विखांत व्हरून सोडपी ताच्यांतली एक शक्त नवेंचे रूप घेवन भायर सरता. तो त्या पिशाचेर 'केंच्च' करूव ताका शिटकायता. पिसो हांसता, म्हणटा, 'आरे नवशिक्या, ज्या रस्त्याचेर पांय घालूक आमी लेगीत कांवेतात आनी ताकाव लागून रस्त्याचे कुशीक भाषणे घोंटेर बांदून रावल्यात, अश्या रस्त्यार पावलां मारवी नूं खरेंच पिसोबी कांय किंते रे ?' 'तो' कांय वेळ वोगी रावता. आपण मितरल्या संतापाक थातारावन मोनो जाता. पिशाच्या मुखामळाक पळेयत रावता. कांय खिणांउपरांत खोल बांयतल्यान आवाज आयिल्लेभेन ताच्या ताळ्यांतल्यान उतरां सुट्टात. 'हे पळेय, म्हजी वळव पटून लेगीत म्हाका पिसो थारावचे खातीर असले फालतू प्रस्त विचारूं नाका. तुमच्या निशेल्या आनी मरुंक पाविल्या सपनांचो आनी हावेसांचो धिक्कार करीत म्हाका हो रस्तो माड्डुपाचो आसा. ह्या रस्त्याच्या शेवटाक आशिल्या त्या तळ्यांतले उदक उश्टावपाचें आसा. तुमी जे करूंक शकले नात, ते म्हाका करून दाखववेले आसा, आनी वेळ पडल्यार त्या तळ्याचे देगेर हांव एकादें घरच उबारीन. मागीर किंते फक्त मजाच मजा !' पिसो हांसता. हांसत रावता. ताच्या हांश्यावांगडा सुट्टी एका स्वासान भोंवडेकाराची तिडक पर्थून वाडूक लागता. तो तापता. तूं कित्याक हांसता ? तो तिडकून विचारता.' पिसो वोगी रावता, आनी रोखडोन एकाद्रो मंत्र म्हणिल्ले भेन एक एक उतर काडीत बडबडटा. 'होच प्रस्त हांवें पंचवीस वर्साफाटीं ह्या रस्त्याच्या त्या मोडणाचेर म्हाका हांसपी एका पिशाक विचारिल्लो आनी ताणे चक्रमणान जी म्हाका जाप दिल्ली ती आयकून हांवें ताची गोमटी चिड्डावन जीव घेतिल्लो, पूण ताचे उपरांत म्हाका संवमारांत फक्त पिशेच मेळ्ले, आनी म्हज्यान ह्या रस्त्याचेर फुडे पावलां मारुंक जमलेना. हांव पडलों, धडपडलों. उठून चलावपाचें बळगें म्हजे बळिश्ठ कुडींत आशिलें पूण ह्या रस्त्याच्यो गुणूच असो आसा की चड बळगें आशिल्लो मनीस विखलांत रामत गेलेवरी ह्या रस्त्याच्या मोडणामोडणांवयल्या मैलाच्या फातरानीं घस्पून वता'

'तुमचे मैलाचे फातर म्हाका मान्य नात. हे मैलाचे फातर टांचेपावलाक उबे करून तुमी म्हजेर बंधन घालूक सोदतात. पूण याद दवर. एक फावट हांव त्या तळ्याकडेन पावलां म्हणटकच ह्या मैलांच्या फातरानीं लेगीत तुमकां म्हजेकडले अंतर मेजप शक्य जावंचेना...' भोंवडेकाराची उतरां काबार जातासर ताज्या खांदार एक फाटलेवटेतल्यान हात शिरावता. तो फाटीं पळेयता. आंगभर चवनां जाल्लो एक महारोगी ताचे इतलो लागीं आसता की भोंवडेकाराक वीट दिसून ओकारो येता.

भोंवडेकाराचे तकलेंतल्या विचारांचे भिरें फडफडत भायर येवचेपयलींव ताच्या दोळचांनीं दोळे घालून महारोगी उलोवंक

मुरवात करता.

‘आरे सायवा, हांव तुका बरेमशेन वळखतां. पूण तूं म्हाका वळखुचोना. कारण मृहजी कूड म्हळचार सद्याक जाला एक नरक, आनी नरकाकडेन कोण आपूण जावन वळख दाखयत? थंय पळय, ते धारेलागीं एक झर आसा. ते झरीच्या उदकान न्हायत जाल्यार म्हजो सगळो रोग बरो जातेलो अशें म्हाका एक सपन पडलां. तूं म्हाका ते झरीलागीं पावयशीत?’

भोवंडेकाराक त्या दोनय मनशांचो सहवास सहन जायना. तो नानेवन उल्यता, तुं हें पळेयात, म्हजे लागीं येवनाकात. म्हाका वीट दिसता. आनी आयक. तो महारोग्याक सांगता,’ थंयचे झरिच्यो खबरी तूं म्हाका सांगू नाका. थंय आसा एक तळे आनी तळ्याचे देगेर आपलीं मुजां कांकाऱ्यन आपले सावळें सगळो वाठार शितळ दवरपी एक रुख. तुज्यान जाता जाल्यार तूं थंय वच. ना जाल्यार कुसत राव. हांव वतां.’

भोवंडेकारा वांगडा उल्लावपी पयलो पिसो आपणा भोवंतणीच घुंवत अर्थहीन कवन गायत पयस वचूक लागता. ‘हांव आनी तूं एक पिशें तळे गा, पिशें तळे हांव तूं काय तळे पिशें गा. तळे आसा मळ्यांत आनी मळो आसा तळ्यांत. हांव आनी तूं एक व्हडलो मळो गा !

महारोगी तें कवन आयकून हांसूक लागता. आपलेभोवंतणी हात हाल्यत आनी एका हातांतली बडी घुडी कशी नाचयत तालार पावलां मारता. ‘आयकले पिशाचें कवन. शीक त्या कवनातल्यान जिणेचीं गणितां. व्हांवपी वारो पळेयला कोणे? दर्याची देग आनी अंत हांचेमदलो वारो अणभवला तुवें? रुख पयलीं काय बीं हे प्रस्न वायाक विचारल्यात कोणे?’ अशे एका फाटल्यान एक प्रस्न तो भोवंडेकाराचेर मोखून मारता. भोवंडेकार ताचेकडेन तुच्छतायेन पळेयता आनी आपले वाटेन फुडलें पावल घालता. जसो तो चलपाक लागता तसो तसो रस्त्यार मेळिल्या पिशांच्या उतराचें वज्रे ताचे तकलेवेल्यान लहव लहव जायत वता. कांय वेळान तो त्या दोगांकय पुरायपणान विसरून नवे उमेदीन वाट माड्डूक लागता.

ताचें चलप चालूच आसता. वेळाकाळाचें भानय ताका उरना. ताचेमुखार ताच्या हावेसाचीं किणा ताचे कुडीक चलपाखातीर उर्बी दीत आसतात. ते उर्बेच्या नेटार ताची इत्सायबी बळिश्ठ जायत वता. जायत्या वेळान तो एका व्हडल्या वाळवटांत पाविल्याचें ताका पावलांक लागिले हुनसाणीक लागून समजता. नदर मोखता थंय रेवच रेव... आनी फकत रेव.. रेवेच्या त्या व्हड म्हासागराचेर आपले पांगरुण पाताळावन थिरावलें मळव. भोवंडेकाराचो ताळो सुकूक लागता. जीव तनेन खासावीस जाता, पूण खंयचेव दिकेक उदकाचीं न्हय तर एकादया रुखाची वा पांचवेपणाची सुलूस लेगीत मेळना. माध्यावयलो सूर्या आपल्या दनपारच्या किणीनी भोवंडेकाराची दरेक अणू रेणू लापता.

‘हांव जाणां, म्हाका चलपाक जाय, हांव जाणां, म्हाका ह्या वाळवटांतल्यान वाट काढून व्हांवती झर सोऱ्यक जाय, प्रवाहा-आड पेवपाचो धीर हांवे केला आनी आतां म्हजें सपन पुराय

जायसर संकश्टांक भियेनासतना हांव असोच चलत रावतलो. म्हज्या ध्येयाचे दिकेन.’ मनांतले उमळशिकेच्या नेटार तो चलता, लक्ता, घडपटा... तो फुडे फुडे सरता. निमणे ताच्या शिरंत्रांतली तांक उणी जावन सोंपता आनी तो घस्सकरून थंयचे रेवटार कोसळटा.

◦ ◦ ◦

पर्व : २

दनपार सरून सांजेचो वेळ जाता. सूर्य अस्तमान जाता. वाळवटांतलो रखरख कितलोसोच उणो जाता. दोग मनीस... एक जाणटो आनी ताचो पूत उंटावेल्यान वाळवटांतल्यान भोवंडी करतात. जाणटेलो ना म्हळचार सहज पन्नास-साठ वर्सांचो जायायार पूत वीस-पंचवीस वर्सांचो आडसाठो तरणाटो. दोगूयजाण मोनेपणान वाट काडीत आसात. इतल्यान बापायची नदर एके गजालीचेर पडटा. तो पुताक म्हणटा, ‘पुता, थंय पळय, म्हाका कोणतरी निहिदिले वरी दिसता. घडये कोणतरी मनीस ह्या वाळवटांत उदकाखातीर तानेवन घुंवळ येवन पडला आसतलो.’ ‘जावं बाबा, आमकां कित्याक जाय लोकांच्यो चामार चवकश्यो? पडना थंय कोणय! आमी आमची वाट चलया.’ पुताची जाप. ‘ना पुता. आसतलो कोणय तो. घडये त्रासान पडिल्लो. ताका किंते जालां तें तरी पळोवंया’ बापायचे हे मत मानना जावनूय फकत ताचे इत्सेक मान दिवचे खातीर पूत ताच्या उंटाकाटल्यान आपणालोय ऊंट वळपता.

ते दोगय फुडे सरतात. भोवंडेकार जे सुवातेर मुंयेर पातळिल्लो आसता थंय ते पावतात. बापूय आपल्या उंटावेल्यान देवन आपले फाटीवेली चामडचाची पोती काडटा आनी तांतले उदक भोवंडेकाराच्या मुखामळार शिपडायता.

भोवंडेकार लहवू लहवू करून दोळे उगडटा आनी उपरांत उठून बसता. ‘कोण तुमी?’ तो विचारता, ‘आनी ह्या वाळवटांतल्यान खंय वतात?’

‘अ मी ह्या वाळवटांतल्यानच भोवतात. हांगसावन सदांच भोवप हे आमचे काम. एका गांवांतल्यान दुसन्या गांवांत लोकांचे निरोप पावोवप, वर्जी व्हरप आनी लोकांची सेवा करप होव आमचो वेवसाय.’ बापूय सांगता. ‘पूण तूं खंय वता?’

‘हांव, हांव म्हजें सपन पुराय केळंक भायर सरलां.’

उगणाटो पूत भोवंडेकाराचीं उतरां आयकून व्हडल्यान हांसता. ‘सपन! सपन म्हळचार किंते? तुज्या मनाचो खेळ मरे! आरे, ही नखलामी सगळ्यांक घडटा, पूण ताका लागून ह्या रेवटांत अशें भोवंडप समा न्हय. सामकोव अन्नाडी मरे तू! आपल्या प्रस्तोची जाप आपणेव दिवन भोवंडेकाराक आपणे कसो घुंडायलो ह्या विचारान तो खोशी जाता. बापूय पुतान दिल्ले जापेवेर मातसो विचार करता आनी पुताक बरेमशेन नियाळटा.

‘हें पळय’ तो म्हणटा’ हेंवें तुजेपरत चड पावसाळे पळगल्यात. हो मनीस जें सांगता तें तुका समजूक ना. आरे पापया, मातगेंत

मरसल्लीं सपनांच नवो आकार घेवन पुनर्जन्म घेतात, हाचो अर्थ असो न्हय की झाडांवेल्या नव्या फुलांचो त्या सपनांकडेन संबंद आसचो. तुका, म्हाका, सगळचांकच आसा एक भयं पूण एकदीस ह्या सपनांखातीर आशेले मातथेक लागून आमचेकडेन एकू॒य सपन आसवेना. तेन्हा ही माती किंतु करतली काय? आरे, दर एकल्याक किलून येवंक जाय हेच मातयेतत्यान, सपन जावन. हाचो मातसो विचार कर!

पुताक ताचीं उतरां आयकून इल्ले अजाप जालेवरी दिसता. पूण तरिक्य आपल्या तर्काचीं शाणेपणां फुडे व्हरत तो जाप दिता. 'बाबा, कासवाचे गतीन जिंगेतले बरेवायट अणभव पचयिलो तूं अशें किंतु उल्यता? काय तुवायबी विसर पडला तुजे अणभवाचे भुतयेचो? आयज म्हाका तुजेपरस चड पयसुलें दिश्टी पडग. आतां आमी दिव्यांचे व्हडपण घेवनच वावरूक जाय, नाजात्यार सूर्यांची वाट पल्यता आसतनाच आमचोच जातलो एक व्हड काळोच! ह्या भोवंडेकाराक पल्यतकच म्हाका खाटीकखान्यांत गेलेवरी दिसता. ताच्या दोळचांतलो तो हावेस, ती निशाप झांक आनी फाल्यांची भिरंत नाशिल्याची सांवळी... पूण आयक, सूर्या उदेतकच ताकाय बळी वचवेच पडलें. बापूय हीं उतरां आयकून मोन्यानी तकली सक्यल बागथता.

भोवंडेकाराक ताच्या उतरांची मजाच दिसता. तरणाटचाकडेन तो सामको खोलायेन नियाळून पल्यता आनी उलोवंक लागता. 'हे पल्य! विरायेन आनी अणभवान तूं म्हजेपरस ज्ञाणटो आसा अशें दिसना. पूण अजाप दिसता तें एकेच गजालिचे. तूं अशे तरेन विचार कसो करूक शकता? आरे सायवा, जेन्हा सकाळ जाल्ली तेन्हा सुकण्यांनी पाखा फुलोवन उडूक सुरवात केल्ली. हांवय तांचेमदींच आशिलें. आवयांनी आमकां बरेभशेन आशीर्वाद दिवन साजेवेठार घराकडेन पर्थून येयात अशें जीव गळयां हाडून सांगिलें. पूण साजेच्या काळवांतलो आनी सकाळच्या उजवांतलो फरक आमी मानून घेतलोच ना.' तरणाटो आनी बापूय खीणभर एकामेकांकडेन पल्यतात. उपरांत भोवंडेकाराचीं उतरां जोखूक लागता. भोवंडेकार तांकां घुस्पले पळोवन म्हणाटा, 'सोडात तें! म्हज्यो गजाली तुमकां समजच्यो नात. तुमचें नातें आना ते वाळवटातले रेवेकडेन. घर भूयेकडेन न्हय. आनी सद्याक तुमकां जात्या काळखाची संवय. पूण म्हाका उजवाड जायच.'

'उजवाडाचीं कवनां गावन सोंपले कितलेशेव तरणेपणांत, आनी आतां काळोच पियेतात जुवान घट् करून एकाच खिणांत? तरणाटचाचीं उतरां वाळवटांतल्या दिकाहीन वातावरणांत घुमतात. जुवानपणान जाणटे जाल्ले करतात काळवाचोच पुजा, पूण वारो पियेल्या घोडचाचेर कितलेय मूस बसल्यारासून ताचो वेग उणो जायना.' भोवंडेकार मृणटा. बाप्यकडेन पळोवन तो नमळायेन हात जोडटा. 'तुमी म्हाका उदक दिलें. हांव तुमच्या सदांच उपकारांत उरतलों. आतां वाटेक लागल्यार बरें.'

बापूय-पूत ताका फाट करतात आनी पर्यंत, आपापले ऊंट

चलत रावतना

मोन्यानीच

एकलो एकसुरो एका सारको
चलत रावतना

वेळ-अवेळाच्यो शिमो हुपिल्ल्या खिणाक
आपशीच
पावळांक उतरां फुटलीं... तीं
उलोवंक लागलीं...
आनी

धर्तरेच्या कणाकणांत पिकिल्ली
पाचवीचार पर्मळाची पसय, तिचो
उर्बेमरीत उजवाड म्हजेखातीर
एक वेगळी वाट रचून... रेखून गेलो...
— ते वाटेन
आतां हांव चलत रावलां... .

- शंकर रामाणी

घेवन वचूक लागतात. भोवंडेकाराचे निर्विकार मदरेमुखार तांचेमदलें अंतर वाढत वता. भोवंडेकार मळबाकडेन पळोवन नखेत्रांच्या आदारान आपली दिका थारायता आनी वाटेक लागता. काळखान आपली सांवळी वाळवटांच्या कोनाकोनश्यांत मोखून मारिल्ली आसता.

रातभर भोवंडेकाराचे चलव चालूव आसता. 'विसव' ह्या उतराचो ताका पुरायणगात विसर पडटा. वाळवटांते रातिचे थंड वारे ताचे कुडीक सुयांवरी तोंडूक लागता, पूण ताची ताका पर्वाच नासता. अशी ही वाटवाल चालू आसत्तना फांतोड जाता. कांय वेळान पयसुल्ल्या एका दोंगराकाटल्यानसावन सूर्या वयर सरता आनी भोवंडेकाराच्या दोळचानीं झगझगीत उजवाड रोमता. उजवाडान सगळी भूय वेगळीच दिसूक लागता. वाळवंट सोंपत आयिल्ल्याचे ताका व्होलमता आनी तो खोशी जाता. मुखावयल्या दोंगराचेर नदर थीर दवरून तो आपल्या पावळांचो वेग वाडयता. सकाळच्या पारार वाळवटांत व्हांवपी वारो ताच्या आंगार रेवेचे कण आपटिता. दोंगर लागी फावता तें पळोवन विचारांचे चक्र ताचे तकलेत पर्थून घुंवपाक लागता.

आपले पुराय भोवंडेभितर मेळिलीं तरांतरांची सवंगां, तांच्यो जिंगे विशिच्यो कल्पना आनी शेणांतल्या किडच्याभशेन जगपाची घंड इत्ना हांचेपरस आपूण वेगळो आसां हें ताका. खरपणान जाणवता. आपली जीण म्हळयार फक्त भोवंडीच न्हय, तर

आमी वसासंकिनिची जीण सारतां. कांय जाण म्हातारे कोतारे जायसर जोव धरून आसतात. अंयशीं-णव्वद, आनिकय वसी. फुडें एक दीस मरतांत. तें चुकोवंक येना म्हण. आनी अजाप म्हळ्यार बारावो जावंचे पयलींच केन्ना केन्ना हच्या पंचायशीं वसी सहवासांत आशिल्ल्योक घटकेंत विसरून वतां— कांय न्हय करून. कांय जाण जाल्यार अभ्नी दीसर वा फोण दाखयसरच यादींत आसतात.

अर्थपूर्ण जियेवपी मनीस केन्नाच मरनात. तांच्यो कुडी मेल्यो तरी तांचीं कंरुपां यादस्तिकां जावन समाजाचे स्मृतींनीं सासणाची सुवात जोडीत आसतात.

अणभवाच्या फातराचेर बुद्दीक धार लावन हावेसांच्या नंदनवनांत पावल दवरपाचे है जाणविकायेन ताचें हड्डें आभिमानान मरून येता.

दोंगर बरोच लागीं पावता आनी तो देखाव पठावन ताचे दोळे धादीशी जातात.

दोंगर... आपलीं तेमकां मठबांत रोमवन भोवतण्या सैमाक ताच्या ल्हानपणाक लागून कुळित्रीपणान हांसता... दोंगराच्या मुळसाकडेन गच्च रान. तरेकवार सुकणीं आपल्या गायनान सगळो वाठार गाजोवन सोडटात. अदीमदी दिसपी जनावरां आनी ताणी काडिल्ले आवाज हाणी सगळो वाठारच भरून उड्यला... पांचव्याचार रानांत मणभणपी वारे आनी त्या वान्याक लागून झडपी पाणांचो शिवर, धालपी रुख आनी शिरशिरपी तणापातीं.

तो लागीं पावता... आनी एक नवीन खोशी अणभवता. वाडिल्ले हरयाळेचेर मेजीत— मोखीत पावलां सगळेवटेन नियाळटा. येवकाराक आयिल्या रुखांकडल्यान सलामी घेयत वाडिल्या वालिच्या जाळाक हातांनी कुशीक काडीत फुडें फुडें पावता. ताच्या मनांत घर केल्यो तळचाच्यो, देगेर आशिल्या म्हारुखाच्यो आनी चितनांतल्या वातावरणाच्यो यादी पवून जिव्यो जातात. वालिचे जाळ सोंपता रानांतल्या रुखांची गर्दीविवी खुबूच उणी जाता. हरयाळेचे एक व्हडले ल्हार ताका खुणायता आनी आपलेवटेन ओडटा. पयस नदरेमुखार एक म्हारुख आसता. कुडीतले सगळे बळगे एकठांय करून तो ते दिकेन धांव मारता. ताच्यान कशेच थीर रावं नजो जाता.

रुखाचे सामकोच लागीं पावतकच ताका तळे खंयच दिशी पडना. औलसाणिचे तर नांव लेगीत नासता. हरयाळी सोंपून

फातरा गुळचांनी भरिल्ले एक मळ आनी त्या रुखाच्या मुळांत रेवेन भरिल्लो एक व्हड फोड राकेसाच्या उकत्या तोंडाभशेन सुस्तपणान पातळ्या. वयर नदर मारल्यार रुखाचे दरेन पान झडलां आनी मणांची वाट पळयत रुख आगले निमणे खीण मेजीत तटस्थ उबो.

भावंडेकार दोळे धांपून घेता. दोळधांमुखार येवपी काळखापरस दोळे धांपून दवरप ताका चड सुसह्य जाता. ताची इत्सा, हावेस आनी मनांतल्या कल्पनांची भुतां ताचे तकलें. तांडव करूंक लागतात. तो सामको सैरभैर जाता. रुखाच्या मुळांत हेवटेन तेवटेन अर्थशून्यपणान धांवत रावता. आपणभोवतणी हात घुंडायत खुदूंक लागता. ताचे कुडींतली शक्त सोंपता आनी त्या, निश्च्राण रुखाच्या मुळसांत आपली मान धोपरांभितर वालून थपकल मारता. रुखाचे तेंगशेवेल्या गिदाची नदर आधाशिपणान ताचेकडेन थीर जाता.

○ ○ ○

पर्व . ?

त्या रुखापलतडीं पर्यून एक मळ आसा. मळ सोंपता थंयसावन एक व्हडले वाळवट सुरु जाता आनी धारेमेरेन नदर पावता थंय त्या रेवटांत मृगजळांचो पावस पडत आसता...

— सुखी जोडपे —

बायल घोवाक समजून घेवपाचो यत्न करता आनी घोव बायलेचेर अुपाट मोग करता तें.

○ ○ ○

एक गांव आशिल्लो. खूब रुडलो.

थंय एकलो मनीस रावतालो. ताचें नांव सत्यवान. तो आशिल्लो खूप गरीब. पूण देवाक भित्रपी, धर्मांन वागपी. देवाची पुजा केटेगर जेवी नाशिल्लो. आयज ताचो जीव उबगल्लो. कित्याक काय? तो पळे! तो पळे! त्या झाडा सक्यल तो उबो आसा. आंगार पिनिल्ली मुस्तायकी, हातांत एक पुस्तक आनी ताचे फाटीर किंते आसा काय? कसले तरी वजे आसा ख्य? ताणे पुस्तक उगडले. किंते तरी वाचले. आवयस! तो तर रडूक लागलो. अशे किंते आसा काय त्या पुस्तकांत? ताचें आंग पळे कशे शिरशिरता! तो मोटचा मोटचान रडूक लागलो. तो रडत म्हणूक लागलो. 'हाव आतां किंते करूं?' तो तडक घरा गेलो. ताणे आपले बायलेक कायच सांगलेना, मुरर्यांक कायच सांगलेना. वोगीच तांकां ख्यास्त कित्याक? पूण तागेली ख्यास्त उणी जाली ना. ताज्यान सोंसू नज जातकूच ताणे बायलेक आपश्ये आनी सांगले. 'आगे! म्हज्यान आतां हें सोंसू नज. पळेलो! फाटीर केदे वजे आसा तें! कशे सोंसू हांव हें वजे? आतांच हांवे मळवांतल्यान देव-वाणी आयकल्या. हो गांव आतां जळून गोबोर जातलो इंद्राचे लोक येतले आनी हुलपावन वडयतले. हो गांव सामको वायट. आनी... कशे सांगूं तुका? मागीर तूं, हांव, म्हजीं मुरगीं आमी सगळीं मरतली. हातुंतल्यान किंते तरी वाट काढूक जाय. अशी वाट की आमी सगळीं सुखी जातलीं' आनी तो परतो रडूक लागलो. तांगेले रडप आयकून बायलेक किंते करचे तें कळूळेना. 'तकलेत किंते घेतलां हाणीं कोण जाणा!' तिका दिसले. मुरगींय बापायक पळेत रावली. बापूय किंते म्हणता तें तांकां कळना जाले. फाटीर तर कसलेच वजे तांकां दिसनाशिल्ले. सावित्रीचो तर पयली विस्वासच बसलो ना. 'भुताची बी बादा ताका जावंक ना मू? हालीं अशेचं करतात ते. निहिय ना सारके. जागरणांक लागूनच अशे करता आसतले. आतां पयलीं तांकां सारके निहियतां.' बेगी बेगी ती उठली. सत्यवानाक भुरर्याभशेन हाताक धरून तिणे

मूळ बरोवपी : जाँत बुनयान रूपकार : माणिक प्रभू राम नायक गावणेकार

निहियलो, पूण ताका स्वस्तकायेन निहिय येना जाली. तो मर्दीच उठालो, परतो निहियतालो. दिसापरस रात ताची वायट वताली. निहियेत सुस्कारे सोडालो. मर्दीच उठून एकदम रडूक लागतालो.

सकाळ जाली. सत्यवान आतां बरो आसतलो काय? सावित्री बेगीन उठून तागेले कुडींत गेली. पूण कालचे परस आयज तो सामकोच निर्शेल्लो आशिल्लो. रातीं किंते किंते जाले हेच तो तिका सांगूंक लागलो. सावित्रीक वायट दिसले. सावित्रीन आनी तिच्या भुरर्यांनी ताचेकडेन अुलोव-पाचेव सोडले. ताचे तकलेतले पिशेंण वचचे देखून ताचेकडेन ती धड अुलयना जाली. करतां करतां ताचेबरोबर तुसडेपणान वागूंक लागली. सावित्री मातशी रागान अुलोवंक लागली. केन्नाय रागान, केन्नाय तुसडेपणान, केन्नाय अुलोवपाचेव ना अशे रितीन ताचेकडेन वागूंक लागली. पूण ताचेर कायच परिणाम जाली ना. उरफाटे तो कुडींतच बसून रावूं लागलो. कोणाकडेन अुलयना जालो. एका सारको देवाची प्रार्थना करूंक लागलो. बायलेची आनी मुरर्यांची ताकाच काकुळट दिसूंक लागली. हालीं तो एकटोच फिरूंक लागलो. केन्ना ह्या शेतांत, केन्ना त्या मळार, केन्ना ह्या रुखा सक्यल बसून प्रार्थना करतालो. अशेच कायच दीस गेले.

असोब एक दीपा तो शेतांतल्यान वतालो. हांवांत तेंव पुस्तक आशिल्ले. ताज्या तोंडार

रसगाय नाशिल्ली. म्हांतल्यान सामको निरशेल्लो. तशेच ताणे पुस्तक उगडले आनी तें वाचून तो हुडक्या हुडक्यांनी रडूक लागलो. ताणे मळें, 'हे देवा, हांव आतां किंते करूं? हा अरिष्टांतल्यान म्हजी कशी सुटका करून घेवं?' अशे म्हणून तो हेवटेन तेवटेन पळोवंक लागलो. जशें किंते ताका खंय तरी वचूंक जाव आशिल्ले. पूण वाट खवर नाशिल्ली. ताज्या मनाचो सामको घुस्मटमार जाल्लो. आनी तसोव तो उबो आशिल्लो. तो पळे ताजेवटेन कोण तरी येता! ताका भांगराचीं पांखां आसत. भांगराचो मुकूट घालून कितलो बरो दिस-तालो तो? कोण आसत काय तो? ह्य. देवदुतच तो. सत्यवाना सरीं येवन ताणे मळें 'तूं कित्याक रड्डा?' सत्यवानान मळें 'सायवा, हांव हें पुस्तक वाचता. तातूं बरयलां की म्हजो अंत वायट रितीन जातलो आनी देव म्हाका वड ख्यास्त भोग्यतलो. पूण... पूण म्हाका हें जालें नाका.' देवदुतान मळें, 'जीण ही अशी व. तरेकतरेच्या दुख्खान भरल्या. तेपरस मरण बरें न्हय?' सत्यवानान मळें, पूण म्हजे फाटीर हांवें केल्या पांपाचेव केदे वडलें वजे आसा जाणा? हे खातीर नरकातूच वचचे पडटले. हाकाच लागून म्हाका रडूक येता.' देवदुतान मळें 'मागीर इतले दीप घरांत बसून किंते करतालो?' सत्यवानान मळें, 'हांव किंते करूं, खंय वचूं, हेच म्हाका कळनाशिल्ले. 'देवदुतान बोल्सांतल्यान

एक कागद झाड़ले कानी तो सत्यवानाक दिलो.

'येवपी अरिष्टांतल्यान मुट्का जाय जाल्यार ह्या शारात वच.' अशें त्या कागदार बरयलें आशिलें. सत्यवानान तें वाचलें आनी ताणें देवदुताक म्हळे, 'आगा, पूण हांव खंय आनी कसो वचू ?' देवदुतान एका सड्यादिकान बोट दाखयत म्हळे, 'सत्यवान, तुना तो बहू दृवट दिसता ?' 'ना.', अजापान सत्यवानान म्हळे. 'तो उजवाडाचो झोत तुका दिसना...? तो तरी दिसता न्हय?' देवदुतान विचारले. 'हय हय' सत्यवानान म्हळे, 'मागीर तो उजवाड दोळधां सामकार दवर आनी नीट वच. म्हणटकव तो दरवट दिसतलो. थंय पावतहूच दरवट खटखटाय. मागीर किंते करपाचे तें तुका आपशीच कळठले.'

अशें म्हणून देवदूत अदृश्य जालो. देवदुतान सांगिलें आयकून सत्यवान धांवत मुट्को. तो धांवता हें तांज बायलेच्या लक्षांत येता फुडे ती बहूल्यान आड्डी. 'आगा, खंय धांवतात? रावात, रावात. पछेयात. आमकां अेकटुकीं दवरून वचू नाका. कोणी-तरी धांवत आनी तांका थांवयात. ताजीं भुरगीं ताजे फाटल्यान धांवूक लागली. भुरग्यानीं म्हळे. 'बावा, बाबा आमकां सांडून वचू नाका.' पूण तो धांवत आशिल्लो. कांयच आयकूक येवचे न्हय म्हूण ताणे कानांत बोटां घालीं आनी तो नेटान धावूक लागलो. धांवता धांवतां ताणे म्हळे 'अमर जीण हांव जियेतलो.' अशें म्हणता आसतना तो फाटीं फुडे पले नाशिल्लो. तो फकत धांवतालो. धांवत धांवत तो सड्याचे मद्दीं पावलो.

पूण बायलेचे आडुप सुरुच आशिलें. शेजारी लेगीत घरामायर आयले. सत्यवानक तांणी पळेलो. तो धांवता तें पळोन कांय जाणांनी ताच्यो भगल्यो केल्यो. कांय जाणांनी ताका भेंय घालो. कांय जाण ताका परते आपोवंक लागले. दोन शेजारी तर ताका परते हाडुकच जाय अशें म्हणटाले. ताका धरूनच हाडूक जाय अशें ते आडुत आशिल्ले. ते आडूनच रावलेना तर ताचे फाटल्यान धांवत आशिल्ले. त्या दोगां-

मदत्या एकाचे नांव 'हट्टी' आनी दुसऱ्याचे नाव 'मवाळ.' दोगांनी धांवत धांवत वचून सत्यवानाक धरलोच. सत्यवानाक अजापच जालें. ताणे विचारले, 'इश्टांनो, कित्याक आयल्यात?' इश्टांनी म्हळे, 'तुका परते वहरपाक आमी आयल्यांत.' सत्यवानान म्हळे, 'तें जावपाचे ना. तुमी रावता तें शार 'नासाडी शार.' तें एक दीम हुल्पून गोबोर जातले- थंय कोणच सुखी जावपाचो ना. इश्टांनो, तुमीय म्हजे बराबर येयात.'

हट्टीन म्हळे 'किंते?' म्हज्या इश्टाक आनी म्हज्या सुखांक सोडून तुजे बराबर येवं? सत्यवानान म्हळे, 'हय. आरे, तुज्या शारांत कसले सूख आसा? हांव जंय आतां वतां थंय अमर सूख आसा. थंय केन्नाच कोण त्रास दिवंचो ना. थंय देव आमचे बराबरच आसता. कोण कोणाची टवाळी थंय करचे नात. सगळे लोक विस्वासान वागतले. थंय कोणच दुख्ली आसचो ना. तुमीच म्हजे बराबर येयात.' हट्टीन म्हळे 'थंय आनीक कसले सूख मेळठले तुका?'

सत्यवानान म्हळे 'तें सूख अमर आसा. तें सूव निर्मळ, पवित्र. आनी केन्नाच ना जायना, अशें ह्या पुस्तकांत बरयला.' हट्टीन म्हळे, 'छट, अुडय तें पुस्तक भायर. तू आमचे बराबर येता काय ना हें अुल्य.'

सत्यवानान म्हळे 'ना. हांव केन्नाच येवं-चोना हांवें तसो सोपुत्रच घेतला.' हट्टीन म्हळे, 'आरे इश्टा मवाळ! चल, तो येना जाल्यार नाका येवं. या आमी घरा. हाज्या तोंडाक लागपांत कांयव अर्थ ना. आरे तो पिसोच जाला. ताका दिसता आमी सगळे विरार जाल्यात. चल, या बेगीन घरा!'

मवाळान म्हळे 'इश्टा, रागार जावं नाका सत्यवान जें सांगता तें खरें आसा अशें म्हाका दिसता. हावेय ताचेबराबर वचवें थारायला. हट्टीन म्हळे 'किंते?' तूय ताचे भशेन पिसो जालो? आरे, तो पिसो. तुका खंयचे खंय घेवन वतलो चल, या आमी परते'

सत्यवान : आरे ! अशें किंते करता ? तूय यो मरे मवाळाबराबर, हांवें आता सांगिला तें सगळे थंय आसा. आनिकूय थंग

कितलेंशेंच आसा. येयात म्हजे बराबर. वत वतां हांव सगळे सांगतां तुमकां. आरे, विस्वास ना म्हजेर तुमचो? मागीर तुमीच ह्या पुस्तकांत वाचात आनी खात्री करात. पळे तरी, खासा आपल्या रगतान तांगे हें पुस्तक बरयलां' मवाळान म्हळे 'आरे हट्टी, तू म्हजे आयक. म्हाका आतां खरें किंते तें कळठां. हांव तर बाबा सत्यवानाबराबरच वतलों. किंते जाता तें जावं. पूण इश्टा, तुका खंय खपाचे ती वाट सारकी खबर आसा मरे?' सत्यवानान म्हळे 'आतांच म्हाका देवदूत मेळ्लो. तांगेच म्हाका हे वाटेन वचपाक सांगला. फुडे एक बहूलें दार लागतले. थंय कोण तरी आसा. तो खंय दिस्त वाट दाखयतलो.'

मवाळ : 'चल या तर. मागीर आमी वाटेक लागुया. रावून कांयच उपेग जावंचो ना.' अशें म्हणून दोगूय वाटेन फुडे वचूक लागले. हट्टी मुळचोच हट्टीच आशिल्लो. तो मनांत म्हणूक लागलो. त्या पिशावराबर इश्टागत कोणे करची न्हय हेव खरें. हांव एकटोच घरा वतलों. तांतूत न्हडले किंते? तो परतो घरा वचूक लागलो.

हे वटच्यान मवाळ आनी सत्यवान गजाली करीत वताले. निळेंव मळब पळोवन तांकां खात्री जातालो. केन्नाय विसव घेवपाक ते ज्ञाडा सकयल बसताले. तांचे उलोवप बरें नेटार आयिलें. सत्यवानान मवाळाक म्हळे 'बरें जाले. तुका म्हजें सागप पटले तू म्हजे बराबर आशिल्यान म्हाका चडच खोस जाली बाबा. इश्टा, त्या आमच्या शाराची नासाडी जातली हें जर त्या हट्टीक कळिलें तर तो परतो कित्याक वतलो आशिल्लो?' मवाळान म्हळे, 'ते खरें रे. पूण आमी किंते करतले? इश्टा, म्हाका सांग. आमी जंय वतले थंय आमकां किंते किंते मेळठले रे? आनी तें कशें मेळोवप आनी तांचो उपेग कसो करप? म्हळ्यार थंय वतकूच घुस्पागदळ आनीक जावं नाका.' सत्यवानान म्हळे, 'राव. तुका सगळे सांगता. ताक्तीक कळं नाका पळोवया. पूण खरें सांगू तुका? म्हाका उतरांव उणी पडटात. मनांतल्यान म्हाका सगळे खबर आसा, पूण कशें सांगचे तेंव कळना. हांव अशें करता,

तुका ह्या पुस्तकांतल्यान वाचून दाखयतां।'

मवाळ : म्हाका एक दुबाव येता. आरे ह्या पुस्तकांत जें बरयतां तें खरें कित्यावयल्यान?

सत्यवान : आरे, फटी अुलोंवंकच जावंचेना अशा मनशान तें बरयलां, तीच तर मजा आसा.

मवाळ : बरें आसा. किंते किंते मेळठा अशें म्हणटालो तूं?

सत्यवान : आमी त्या अमर राज्याचे रावपी जातले. आमी अमर जीण जियेतले, कोणाचो त्रास आसचोना. आनी हें पळे, थंय मरणाचो भय आसचोना. सदांच, सगळ्या काळार सुखच सूख, समजले भरे.

मवाळ : बरें, सांगत राव. आनीक किंते किंते मेळठले थंय?

सत्यवान : आरे, आमचें नशिवच थंय फळफळटले. आमकां थंय भांगरावे मुकूट, जरी कपडे मेळठले. हे कपडे अशे तशे न्हय, सूर्याभिशेन लकलकीत. आनी आमी सामके तेजिश्ट दिसतले ते मुस्तायकेन.

मवाळ : आरे वा ! तर मागीर बरेंच जातले. बरें, आनीक किंते?

सत्यवान : थंय रडपाचे प्रसंगच आमचेवर येवेचेना. जंय थंय खोशी, खुशालकाय, आनंद. कित्याक जाणा तूं? थंयचो धनी तर खुबच मायेस्त आसा. कोणाच्याच दोळयांत दुकां येवंकूच दिना तो.

मवाळ : पूण इश्टा, थंय आमकां कोण कोण मेळठले? त्या राज्याचे लोक कशे आसतले?

सत्यवान : थंय आमचे सेवेक देवदूत आसतले. तांकां पळोवन तुका अजाप जातले. आनी हें पळे, आमचे पयलीं हजारांनी लोक थंय पाविले आसात. तांचो सांगातय आमकां मेळठलो. ते लोक थंय दुसऱ्याक दुखवेनात. ते मायेस्त आनी पवित्र आसात. जण एकलो देवाचे आज्ञेन वागळूलो. कांय जाणेले वडील लोक थंय आसात. तांकां देवान मुकूट दिल्यात. ते मुकूट हिरे, माणकां, पाचू हांणी मढयल्यात. आनी असरांकडेन भांगराच्यो विगा दिल्यात. आनी हें पळे, हे धर्तरेवेर दुश्ट लोकांनी बन्या लोकांक छळळां, कोणाक जितेव दुलपावल्यात,

कोणाक मुळार मारल्यात, कोणाक दोंगरावयल्यान धुकलून दिल्यात. कित्याक जाणा? दुसऱ्याच्या कल्याणाखातीर झगडले म्हूग. तुका खबरच आसा जातली की कोणाक शिवाच्या तोंडांत दिलां, कोणाक हत्तीच्या पांया पोंदा दिलां. हे सगळ लोक आमकां थंय मेळठले. देवान तांकां अमृत दिलां. थंय ते सुखी आसात.

मवाळ : हें आयकून म्हाका केन्ना काय थंय पावन जालां. पूण किंते रे, खरेंच हें सुख आमकां मेळठले मरे? आमी त्या सुखाचे कशे किंते वांटेकारी जातले?

सत्यवान : ह्या पुस्तकांत तशे सामके बरयलां न्ही रे? ते भशेन आमी जर वागले तर देव आमकांय खात्रीन दितलो.

मवाळ : हांव तुजे वराबर आयलों तें बरें जालें इश्टा. हें सगळे आयकुनच म्हाका खोस जाली. चल आमी बेगीन बेगीन वचूंया.

सत्यवान : म्हजे फाटीर पळे केंदे वजे आसा. पळेलां मरे तुवें? देखून म्हाका बेगीन चलूक येना.

अशें अुलयत अुलयत ते चलताले. तांकां वेळेचें भान नासले. उलोवप सामके रंगार आयिल्ले. तांचें ध्यान आनीक खंयच नाशिल्ले तो पळे! तांचे सामकार केदो मोटो फोण आसा तो! आरे बावा, कितलो रेबो आसा त्या फोणांत! चोंयवडेन झाडांझुडपां आसात पूण तांचें थंय लक्ष्य ता. ते पळे त्या फोणाकडेन पावले ते. आरेच्या, पडटले काय किंते त्या फोणांत. आनी पळे पडलेच ते फोणांत. जतनाय घेवंक नाशिल्ल्याचो हो परिणाम. त्या फोणाचें नांव खबर आसा तुमकां? त्या फोणाचें नांव आशिल्ले निरशेणेचो फोण. दोगाचेंय आंग मातशें खरवडले. सगळे आंग तर रेब्यान बुडबुडून गेले. आनी फोण तरी कितलो खोल तो? तांचे जमनीक पांय लागनात इतला. सामके रेब्यांत बुडबुडून गेले आनी सत्यवानाचे हाल तर पळोवंक नाका. ताचे फाटीर वृडले वजन आशिल्ले न्हय? ते खातीर तर तो तातूं बुडपाकच लागलो. अशी दोगाची आवतिकाय जाली.

मवाळ : आरे इश्टा, तूं खंय आसा?

सत्यवान : तेंच तर म्हाका कळूक ना.

हें आयकून मवाळाक रागच आयलो. ताणे रागान सत्यवानाक म्हळे 'आरे, तूं आतां-मेरेन सुखाची वृडविकाय गयतलो. ते हें व काय किंते रे? आनी सुरदेकच जर अशे आसा जायत तर त्या राज्यांत पावमेरेन किंते जातले हे सांगपाची गरज ना. तुजे सूख त्रकाच मेळू. तूंच चल त्या राज्यांत. हांव वतां म्हज्या घरा. अशें म्हणून त्या फोणांतल्यान भायर येवाखातीर तो धडपडूक लागलो. धडपडत, धडपडत तो एके वटेनच्यान भायर सरलो. ते वटेनच्यान ताचे घर आशिल्ले. फोणांतल्यान भायर सरतकूच ताणे घराकडेन धांव मारली. सत्यवानाकडेन पळेले लेगीत ना.

आनी सत्यवान बावडो फोणांतल्यान भायर सरपाखातीर धडपडत आशिल्लो. ताका वराकडेन वचवे अशें दिसले ना, मवाळाक घरा वतना ताणे पळलो... पूण तो किंते अुलयतलो? ताका तर त्या वृडल्या दरवट्याकडेन वचपाचें आशिल्ले. पूण-फोणांतल्यान भायर येवप ताका जमना जाले कित्याक तर ताचे फाटीर केंदे वृडले वजे. आशिल्ले न्ही? तरी तो सारको यत्न करीत आशिल्लो. देवाची प्रार्थना करीत आशिल्लो. आनी तो पळे ताचेकडेन एक मनीस येता. देवदूत काय तो? न्हय. पूण सत्यवानाक तो देवदूतभशेन दिसलो. त्या मनश्याचें नांव आशिल्ले 'पालव दिवपी.' दुसऱ्याक पालव दिवप हें ताचे काम. ताणे सत्यवानाक विचारले, 'आरे, तूं हागा किंते करता?'

सत्यवान : आरे, कांय वेळापयली म्हाका ऐव्वदूत मेळूं. ह्या रस्त्यान वव अशें म्हाका ताणे सांगले. ह्या रस्त्यान वतकूच म्हाका वृडलो दरवट दिस्ती पडटलो. थंयच्यान फुडे कशें वचप तें थंय म्हाका सांगतलो आशिल्लो. देखून हांव हे वाटेन वतालो आनी वता आसतना ह्या फोणांत पडलो.

पालवदिवपी : हें पळे, ह्या फोणांत सोपाणा आसात. त्या सोपाणा वयल्यान दुमरेवटेनच्यान वचपाचें आसता. तीं सोपाणा कशीं पळेली ना तुवें?

सत्यवान : आमच्या शारासाकून पयम वचपाची म्हाका ताकतीक जाहली. म्हाका

भयंच दिसतङ्गोत्या शाराचो. देखून हांव धांवत आशिल्लो. धांवता आसतनाच पडलो.

पालव दिवपी : तुजो हात दी म्हज्या हातांत.

सत्यवानान आपलो हात ताच्या हातांत दिलो. पालव दिवप्यान तांका औडुनूच कोणांतल्यान भायर काढलो.

सत्यवान : देव तुजें बरें करूं.

पालव दिवपी : आतां बरें दिसता मरे तुका ? बस मातसी आतां.

सत्यवान : पूण म्हाका एक सांग, आमच्या नासाडी शारांतल्यान त्या व्हडल्या दरवटचाकडेन लोक केन्नाय केन्नाय वतात मरे ?

पालव दिवपी : वतात तर. कितलेशेच जाण.

सत्यवान : मागीर हो फोण पुरुन कित्याक वडोवंक ना ? तशें केलें जाल्यार आमचे सारक्या गरीब प्रवास्यांक त्रास जावंचो नाशिल्लो.

पालव दिवपी : आरे, मात लेगीत सारको बरुंक येना असो हो रस्तो. तातूत तो रेवो कसलो आसा, तुका खबर आसा ? पळे मातशें त्या रेव्याकडेन. सगळो गाळ सांचून रावला थंय. हो सगळो गाळ खंयच्यान येता दिसता तुका ? लोकांच्या पायांनी ही घाण एकठांय जाता. देखूनच ताका निरशेणेचो फोण म्हणटात.

सत्यवान : पूण कांय पातकी लोक बन्या मार्गक लागतात तेज्जा हो गाळ व्हांवून वचना ?

पालव दिवपी : कांय बन्या मार्गक लागतात हे खरें पूण केन्ना केन्नाय ताका पयलिंच्या दिसांची याद जाता, कांय वेळार ताका भंय दिसता, मनांत दुबाव तयार जातात. निरशेणी पदरांत पडटा. आनी हे सगळे वायट विचार, भंय, दुबाव निरशेणी ह्या फोणांत एकठांय जातात. आनी हे खातिरच हो फोण असो पेड्डचार जायत आसा.

सत्यवान : पूण हाका आनीक कांयव मार्ग ना ? देवाक हेंवशें आवडटा ?

पालव दिवपी : देवाक हातूत आनंद थोडोच दिसता ! आरे, देवाक बन्या बन्या लोकाक हांगा धाडल्यात कित्याक ? फोण पुवरेचो म्हणून. हजारांनी कामगार धाडले.

पूण फोण काय पुरोवन जायना. २० हजार गाडयो हांगां माती ओतली. ती माती लेगीत वेगळ्या देशांतल्यान हाडली, कळ्यें मरे ? बरी माती आशिल्ली ती. पूण कांय उपेग जालो ना. निरशेणेचो फोण आसा आनी तो तसोच उरतलो.

सत्यवान : पूण अशें कित्याक ?

पालव दिवपी : लोकांक देव खंय जाय ? देव तांका नाकाच. तरी पूण देवाक मवताची काळजी. देखूनच हांगा सोपणां केल्यांत. पूण हवा वायट जाली म्हणटकच खूबच रेवो व्हांवन येता. तेव्वा हीं सोपणां सारकी दिसतात आनी कांय मनीस तर मात लेगीत सोपणांकडेन लक्ष दिनात. पूण सत्यवान, हे मातशे त्रास सोंसले तर फुडें खूब सूख मेळटलें. एकदां काय त्या व्हडल्या दाराकडेन कोण्य पावलो म्हणचे मागीर फुडली वाट सामकी सोपी. बरें, देवाचेर भरवंसो दवर आनी फुडें वच. देव बरें करूं' अशें म्हणून पालव दिवपी दुसरे वटेच्यान गेलो आनी सत्यवान फुडें एकटोच वचूक लागलो.

हेवटच्यान ('मवाळ') तोमेरेन घरा पावलो. ताचे शेजारी पाजारी ताचे भौंवतणी एकठांय जाले. काय इश्टांनी म्हळें, 'बरें जालें तूं परतो आयलो तें ! तर कांय जाण म्हणूक लागले,' खरें म्हळ्यार तुवें त्या सत्यवाना बरावर वचपाचीं पिशेपणांच केलीं. तुका रे कोणे सांगल्यो ह्यो नाका आशिल्यो कटकटी ? तर आनीक कांय जाण म्हणूक लागले, 'आरे तूं सामकोव मिवकोरा मरे. एक फावट तूं गेल्लो जाल्यार, मातशीं आडमेळीं आयलीं म्हणून सोडन रिवर ? अगे तरेन कोणे अशें आनी कोणे तशें ताका तरातरांनी विचारलें. पयलीं पयलीं ताका मातशें वायट दिसलें. पूण कांय दिसांनी तो तें सामकें विसरून गेलो. लोकय कांय दिसांनी मवाळाच्यो गजाली विसरून गेलो. मागीर त्या लोकांनी सत्यवानाची फकाणां मारपाक सुरवात केली. अशे रितीन मवाळाचे दीस वताले.

सत्यवान मात एकटोच वतालो. ताची ईश्वराचेर अपार लद्दा आशिल्ली. अट्ठ निश्ठा आशिल्ली. तो एक एक पावल वालीत वतालो. देव ताका तो भांगराचो दीस दाखयतलो अशी ताका खात्री आशिल्ली.

पूण इतले म्हणसर ताणे पथस कोणा एकाक तरी पळेलो. कोण तरी ताकाच मेळपांक येतालो. तो कोण आसत हें ताका समजले ना. सवकासायेन तो फुडें येवपाक लागलो. आनी जंय दोन रस्ते एकठांय जाताले थंय सत्यवान आनी तो एकामेकाक मेळत्रे. त्या मनशाचें नांव आशिल्ले 'धोरणी.' धोरणी मनीस हो विद्वान आनी ज्ञाणो आशिल्लो. धंतरेचेर कशें वागवें हें तो बरें जाण आशिल्लो. कोणाचें खंय चुकता हें ताका बेस बरें खबर आशिल्ले. तो बरे विवार करपी आशिल्लो. सत्यवान नासाडिंच्या शारांत रावतालो. जाल्यार ताचे लागिंच्या शारांत हो धोरणी मनीस रावतालो. त्या शाराचें नांव आशिल्ले 'कर्नुप कुशलकाय' तो गांव खूबच व्हडलो आसलो. सत्यवान तागेले घर सोडून गेलो हें ताका खबर आशिल्ले. सत्यवान गांव सोडून गेला म्हणपाचें जो तो उल्यत आशिल्लो. ताच्या गांवांत तर बोवाळ जाल्लो. ते खातीर धोरणी मनीस सत्यवानाक खूबच पुरो जाल्ले. तो एकासारके तोडांतल्यान मुस्कार सोडटालो. ताच्ये मुखामठाचेर दुबावाच्यो मुरकुट्यो पडिल्यां आनी ह्याच वेळार ताका धोरणी मनीस मेळिल्लो. ताच्यो हो अवतार पळोवन धोरणी मनान म्हळें 'किंते इश्टा ? इतले वजें घेवन, इतले पुरो जालो आमतना खंय वता ?'

सत्यवान : दृष्ट खरेंव, तूं म्हणदा तें खरें. इतले वजें फाटीर घेवन हांव खंय वता ? किंते हो म्हजी दशा जाल्या ? तूं विवारता, हांव खंय वता ? पूण खरें सांगू ? म्हाका सकाळीं देवदूत मेळालो. तो व्हडलो दरवट पळे दिसता न्हय थंय ताणे म्हाका वचपाक सांगलां. आनी थंयच हांव वतालों. फुडें म्हजे फाटी वयले हें वजें कशें ना जातले हें थंय वतकूच कळटले अशेंच म्हाका ताणे सांगलां.

धोरणी मनीस : किंते रे, तुका बायल मुरगीं आमता ?

सत्यवान : आसा तर. पूण म्हजे फाटी-वयल्या वज्जाक लागून म्हाका संवसारांत मात लेगीत खोजी दिसता. आनी आतांच घडणुकेन तर हांव मातसो गळसणलांव.

बायल भुरयां खातीर तर म्हाका आतां
कांयच दिसना.

धोरणी मनीस : कसली घडण्क ?

सत्यवानान मागीर जें किंते घडिल्ले तें
सगळे सांगले. तो फोणांत कसो पडलो,
ताका कोणे भायर काडलो हें सगळे आयकून
धोरणी मनशान म्हळे : तू म्हजे मातशे
आयकशी ?

सत्यवान : बरे भशेन. मनाक पटले तर
तुमी सांगता तशे केन्नाय करीन. कोणेतरी
बरो मार्ग म्हाका दाखोवंचो अशें दिसता.

धोरणी मनीस : पयली गजाल म्हळचार
तुवें हें फाटीवयले वजे सत्यल अुडोवंक
जाय. आनी तेंय जाना तितले बेगीन. ते
बगर तुजें मन ताळचार येवचेना. आनी
मन शांत जाले बगर देवान तुका जें किंते
दिलां तांचो कांयच उपेग जावंचोना.

सत्यवान : ताचेच सोदीक हांव आसां.
कोणेतरी म्हजे फाटी वयले वजे काडवे
अशेंच म्हाका दिसता. पूण हांव तें हांव
जावन काडुक शकना, आनी म्हज्या गांवांत
दुसरा मनीस तरी खंय आसा जो म्हज्या
खांदचावयले वजे देवयतलो ? म्हण हे वटेन
हांव वतां. तशें केल्यान हांव ह्या वज्याच्या
भारांतल्यान सुट्टलों तशें म्हाका दिसता.

धोरणी मनीस : पूण हे वाटेन गेल्यारच
तुजे वजे ल्हव जातले अशें तुका सांगले
कोणे ? आनी हे वाटेन तुका धाडलो तरी
कोणे ?

सत्यवान : देवदुतान व्हड मनाचो आनी
मोगाळ मनीस तो.

धोरणी मनीस : तरीच. वरें जावं नाका ताचें
केन्नाच. तागेल्या मार्गात भंयभिरांत आसा.
तो मार्गय कश्टांचो. यश मेळपाक कठीण.
ताजे इतलो कठीण मार्ग दुसरो ना. तं
खानीक ह्या फंदांत कित्याक पडलो रे ?
ते वाटेन गेल्यार तू सुखी जातलो ? तुका
यश मेळटले ? केन्नाच ना. ताचे सांगणे
प्रमाण तू वागलो जाल्यार पापया फटवतलो.
कांय वेळा पयली तुजेर कसलो प्रसंग आयलो
हें खबर आसा मरे तुका ? तुजे आंगावयलो
रेबो लेगीत सुकूक ना. निश्चेवणेच्या फोणांत
पडिल्लो न्हय रे तू ? तोच हो रेबो मरे ?
आनी सत्यवान, ही तर सुरवातच आसा. हे
वाटेन वता ताका हाचे परस खर संकश्टांक
तोंड दिवचे पडलें.

सत्यवान : पूण-पूण फुडे सुखन मेळपाचे
आसा न्हय ?

धोरणी मनीस : आरे कसले सूख घेवन
बसला ? म्हजें आयक. हांव तुजे परस
पिरायेन व्हडलो. तुजे परस म्हाका चड
अणभव आसा. हे वाटेन तू वचत जाल्यार
कित्याश्याच संकश्टांक तोंड दिवचे पडलें.
सुर्वें कंटाळो तुजी भेट घेतलो. ताजे
फाटल्यान दुख्ख, भूक, तरेतरेचीं अरिस्टां
तुटून पडलीं तुजेर. तुजी राखण करणाक
अशा वेळार कोण येतलो ? आनी मातशे
फुडे वतकव कोणतरी तरसाद घेवन धांवत
येतलो. काय सुवातिनी जाल्यार शींव तुज्या
आंगार झुडून येतलो. तुज्या आंगार व्हडले
व्हडले म्हामडोळ फाँस करून येतले. वता
थंय दाट काळोख आसतलो. मागीर यमाक
येवपाक कितलोसो कळाव ! इश्टा, ह्यो
गजाली फटिच्यो न्हय ? आनी हें पळोवनच
कितलेशेच लोक परते आयिले आसात.
तांणीच म्हाका हें सगळे सांगले तो देवदूत.
तुजी वळव ना देख. कित्याक आयकता तू
परकी मनशाचे ?

सत्यवान : पूण सायबा, म्हजे फाटीर जें
येदें व्हडले वजे आसा ते खुपच म्हाका जड
लागता आनी तकलेक शीण जाता. आनी
म्हाका तर ह्या वज्याक लागून तू सांगता
त्यो सगळच्यो गजाली किरकोळ दिसतात.
कितलीय अरिस्टां येवं पूण एक फावट हें
पयस सारूक जाय. कोण पयस करतलो
ते ?

धोरणी मनीस : पूण तुजे फाटीर वजे
आसा हें तुका कशें कळळें ?

सत्यवान : आगा, हें पुस्तक वाचून
कळळें.

धोरणी मनीस : म्हाका दिसलेच तशें.
तुजे सारक्याच कित्याश्याच लोकांचेर
असो परिणाम जाला. आपल्या हाता भायर
गजाली केल्यो की अशेंच जाता. मनांत
सगळो गोंदळ जाता. ह्यो काडाओढी सुर्ख
जाल्यो म्हणटकव मनीस न्हय न्हय तें करूंक
लागता. मागीर असले लोक जिवाची पर्वा
करिनासतना व्हडलीं व्हडलीं कर्तुवां करतात.
हें कित्या खातीर जाणा ? जें केन्नाच
पळोवंक ना तें पळोवपा खातीर.

सत्यवान : पूण म्हाका किंते मेळटले तें
म्हाका खबर आसा. खांदचावयले वजे

ल्हव जातलेच आनी तेंच म्हाकी जाय.

धोरणी मनीस : पूण ते खातीर हेच वाटेन
कित्याक वचूक जाय ? तुका खबर आसा
मरे हे वाटेन कित्याक अरिस्टां आसा तीं ?
देखुनूच हांव सांगता तें आयक. म्हजें
आयकल्यार तुका हांव योग्य वाट दाखयता.
तुज्या खांदचाव वयले वजे तुका ल्हव करूंक
जाय मरे ? तर मागीर अरिस्टां बगर
लार्गिंची वाट तुका हांव दाखयता. आनी
वाटेर भाडमेळीं लेगीत नेवपाचीं नात. तू
बरे भशेन पावतलो. इतलेच न्ही तर तुका
नवे नवे इश्ट मेळटले. आनी अशे तरेन
तुजो प्रवास खुशालभरीत जातलो. आरे
सत्यवान, तू आयक म्हजें.

सत्यवान : अशे जर आसा तर उपकार
कहून सांग पळोवया म्हाका ती वाट.

धोरणी मनीस : आयक. तुज्या गांवा
शेजरा एक खेडे आसा. त्या खेड्याचे नांव
निती थंय एक ब्राम्हण रावता. ताजे नांव
कायदेपंडीत. तो बरो हुशार. ताजो स्वभावय
गोड. दुसन्याक पालोव दिवप हें तर ताजे
काम. तुजे सारके जाच्या खांदचार वजे
आसा तें पळोवन तर तो रोखडेच सक्यल
देवयतलो. आतां मेरेन तर ताणे कित्याश्या-
शाच लोकाक पालोव दिला. आनी हे पळप,
जाचे मन वाट लागलां ताका लेगीत तो
बरो करता. देखुनूच हांव तुका ताजेकडेन
वच म्हूण सांगता. तो तुका पालोव दितलोव.
ताजे घर लागीच. जेम तेम मैल भर वाट
जातली. तो घरा नासत जाल्यार ताजा पूत
तुका मेळटलोव. ताजे नांव 'सौजन्य', तोय
मायेस्त. तो तुजें काम करतलो. आनी तुजें
वजे ल्हव जातले. आनी तुका घरा वचपाची
इत्सा नासत जाल्यार तू वचू नाका. आनी
म्हाकाय तशेंच दिसता. तू तुजे बायलेक
आनी भुरयांक हांगाच हाड. हांगा घरां
कितलिशींच रिकामी आसात. भाडेय सवाय.
तुका खंयय घर मेळटले. हांगा राविल्यान
तू खातीन सुखी जातलो. शेजारीय बरे
मेळटले. गोडीगुलाबेन रावले म्हणटकच
जाले.

(चलता.)

-३-

परतून लावपैक' परतेय आमकां रगत आटोवचे पडले. अखेरेक धावे परिशदे वेळार माशे-शास्त्राचे 'सुप्रीम कोर्ट'च डॉ. सुंनीति-कुमार चटर्जीच्या छपान गोंयांत आयले. दोन वरसां उपरांत, अिकरावी परिशद भरल्या त्या दिसा, मंगळुगक, आमकां ह्या 'सुप्रीम कोर्ट'चो निकाल आयकूक मेळळो : 'कोंकणी ही भारतांतली अेक महत्वाची साहित्यिक भास' ह्या साहित्य अकादमीच्या थारावाच्या रूपान.

'सुप्रीम कोर्ट'च्या निकाला आड अपील नासता. हें गोंयकार वळेखले. आनी ढाणी उदार मनान हो निकाल 'अंतीम' म्हण मानून घेतलो. अितलेंच न्हय तर आपणाक महाराष्ट्रवादी म्हणोवन घेवांपी लोकांचे भौमत आशिले गोंयचे विधान-सभेन लेगीत साहित्य अकादमिचे अभिनंदन करून अेकामत्तान थाराव पास करून घेतलो. आतां कोंकणांक 'बोली' म्हणपी गोंयांत कोणूच वखदाक अुरुंक ना. काल मेरेन जे दांत-ओठ चाबून कोंकणी आड अुवे आशिले ते आतां कोंकणी 'जाता जाल्यार जाबं दी' म्हणूक लागल्यात. कोंकणीची वाट आतां कांटचां-खुंटचां मेळळी जाल्या.

प्रस्थापितांतल्या वसिष्टांची चाल अशीच आसता. ते प्रतिसृष्ट निर्माण करून मुखार सरिल्या बंडखोर विश्वामित्रांक सपसप मान्यताय दिनात. तांची बरी खर परिक्षा घेतात. पुणून-

अुपरांत जेन्ना मान्यताय दिनात तेज्जा मात ती हातचे राखून दवरी नासतना मनापासून दिनात.

गोंयांत आज मराठी परंपरेत वाडिल्लो कोंकणीच्या आड खा. कोंकणी परंपरा निर्माण करून भायर सरिल्लो कोणूच मराठी आड ना. दोनूय भासो अेकी-मेर्किच्या सांगतान थंय नंदूक आनी वाडूक लागल्यात. पर्यंत कोंकणींतल्या अेका साहित्यिकाक 'साहित्य अकादमी'चे अिनाम मेळळें त्या वेळार गोंयच्या कोंकणी आनी मराठी दोनूय भाशेतल्या साहित्यिकांनी 'हो गोंयांक मेळिल्लो पयलोच व्हड भौमान' लेखून त्या साहित्यिकाच्या गळचांत फुलांचे हार घालून ताची तोडणाय केली सगळ्यांनी पळेल्या.

असल्या ह्या अनुकूल वातावरणांत आयज आसो हांगां अेकाय जमल्यात : पर्थून अेक फावट 'मुखावयली वाट सांगतान कशी चलुया' हें थागवणा खातीर. आतां हे बारावे परिशदेच्या म्हुतर्फ आमी सगळ्यांत पयलीं 'सर्वेषाम अविरोधेन' अशें अेक काम हातांत घेवंया : कोंकणीक भारतीय घटणेचे आठवे वळेरेत मानाची सुवात जाडून दिवपाचे.

साहित्याचे नदरेन आठवे वळेरेक व्हडले-शें म्हृत्व ना हें खरें. आठवे वळेरेत भास पावतकूच ती मार व्हडलो दिग्विजय करूनक पावता अशेंय ना आनी भास थंय पावली ना म्हूण तिचे व्हडले-शें कितें अडून अुरता अशेंय ना. काशिमरी आठवे वळेरेत आसा. तिंगे कितलो सो दिग्विजय केला ? ना जाल्यार अिग्लीशीक पळेशत. ती आठवे वळेरेत ना. तरी आसतना तिचे कितें अडून अुरुंक ना. भास आपल्या गुणांनी वाडत रावली जाल्यार ती आठवे वळेरेत गेली किते, गेली ना किते, तिचे वाडिचेर ताचो किंवेच परिणाम जायना.

पुणून तेच बरोबर हेवूय खरें की जे मेरेन आठवी वळेरी आसतली ते मेरेन कांय भासो 'मान्यताय आशिल्यो' आनी कांय भासो 'मान्यताय नाशिल्यो' असो अेक वेगळेचार माशेच्या मळार अुरतलो. देशांत जो भावनीक अेकचार आमी हाडूक आंवडेतात ताका हो वेगळेचार आडखळ हाडटलो. आनी ही आडखळ देशाक आयज न्हय जाल्यार फाल्यां खूब म्हारग पडटली

हे परिस्थितींत आयज देशा मुखार दोनूच वाटो अुरल्यात : अेक तर आठवी वळेरीच रद्द करप आनी घटनेत खंयच्याय धरमांची वळेरी दिनासतना सगळ्या धरमांक सारकोच भोवभान आसतलो अशें संकेतान आमी सुचयलां तशें भाशेच्या मळारूय भाशेची खंयचीय वळेरी दिनासतना आसात तितल्याय भाशांक सारकोच भोवभान मेळळलो अशें सांगप. ना जाल्यार, हे वळेरेत साहित्याचे नदरेन म्हत्वाच्यो अश्यो आनीक कांय भासो घालून ती पूर्ण करप. आठवे वळेरेत संस्कृत आसा. पुणून तितल्याच म्हत्वाची पाली ना. काशिमरी आसा पुणून तिच्याकूय म्हत्वाच्यो नेपाळी, मणिपुरी, कोंकणी ह्यो भासो नात. हें समा न्हय. म्हत्वाच्यो सगळ्यो देशी भासो हे वळेरेन आपपावन घेवंक जाय.

प्रस्तु येवं येता : 'कितल्यो भासो तातूत आसपावन घेवंच्यो ?'

जाप अेकूच आसा : 'देशांत आसात तितल्याय.'

देशांत ज्यो भासो 'आसात' त्यो ना म्हळ्यो म्हूण ना जातात व्हय ? बरें, त्यो भायल्यान आयल्यात व्हय ? त्यो ह्याच देशांतल्यो. आमच्याच लोकांच्यो. त्यो ल्हान आसतीत. दुबळ्यो आपत्तीत. म्हूण कितें त्यो भासो न्हय जायनात. व्हड भाशेच्या लोकांक आपले भाशेचो जितलो मोग तितलोच ल्हान भाशेच्या लोकांकूय आपले भाशेचो आसता. केन्ना केन्ना ल्हान भासो ल्हान आनी दुबळ्यो अुरल्यात म्हुणूच त्यो अुलयतल्या लोकांक तांचो कळवळी चढ आसता. तांका 'तुमचे भाशैक म्हृत्व ना' म्हणूप खंयचेच नदरेन समा न्हय. परतें, त्यो ल्हान आनी दुबळ्यो म्हुणूच तांका सगळ्यांनी अुदार काळजान मान्यताय दिवंक जाय आनी तांचे वाडीक हातमार लावंक जाय. जण-अेकल्या देशभक्ताची ही लागणूक जावंक जाय मागीर, तागेली भास खंयचीय आसू. ल्हान भासो वयर सरल्यो जाल्यार देशाचो अेकचार भंगतलो हो भंय साम्राज्यवादी. रशियेंत कम्युनिस्ट क्रान्ती जाली तेज्जा लेनिनान थंय ल्हानांतल्यो ल्हान आनी सामक्यो फाटीं पळिल्यो ज्यो भासो आशिल्यो त्यो लेगीत मुखार हाडल्यो. त्या त्या भाशांच्या लोकांनी 'आमकां मान्यताय दियात' म्हूण सांगिलें नासतना. सुमार साठ भासो ताणें हे भाशेन वयर काडल्यो. म्हूण, रशियेचो अेकचार भंगला व्हय ? मागीर, आमचोच कित्याक भंगतलो ? अेकचार भंगता व्हड भासो ल्हान भाशांक हिणोवंक लागतात तेज्जा, विडूंक पळेतात तेज्जा. आमच्या देशांत फाटल्या कांय वरसां सावन 'मासवादा'चे भूत धुमशणां कांडूक लागलां तें जल्माक घालां व्हड भाशांनी. तांच्या साम्राज्यवादी हावेसांनी. बेश्टी ल्हान भाशांची विरमत कित्याक ?

समाजशास्त्राची नदर धरून आमच्या देशांत भाशीक 'सर्वे'

अजून जावंक पावू ना. तो जाल्लो जाल्यार साहित्याचे नदरेन वाडपाची तांक आशिल्यो (आठवे वळेरेतल्यो पंदरा भासो सोडून) आनीक पंदरा-विसूत भासो मेळठल्यो. चड न्हय. लोकसंख्येचे नदरेन संवसाराच्या पांचव्या बांटच्या येद्या व्हडल्या ह्या देशांत तीस पस्तीस साहित्यीक भासो आसल्यो जाल्यार 'आवय म्हजे ! अितल्यो भासो !' अशें म्हणपाक कांय कारण ना. परतें 'आवंय ! अितल्योच ?' अशें म्हणूक जाय. ह्या सगळचा माशांक आठवे वळेरेत मानाची सुवात मेळूक जाय आनी ती तांकां मेळोवत दिवपाक कोंकणीन मुखार सरूक जाय. तांच्याव सांगातान कोंकणी आतां मुखावयले पावल घालूक जाय.

तुमी म्हणटले, अुलयतां अुलयतां मदींच हो राजकर्णचिर सो घसरलो ! देखून सुर्वेकूच सांगून मेकलो जातां : राजकर्णावे आफुड-भश्ट हावें केन्नाच मानूक ना. खंयच्याच साहित्यिकान मानूक फावना. जिविताचीं जीं जीं म्हूण म्हत्त्वाचीं आंगां आसात तीं तीं सगळी आमकां लागूक जाय. आमी 'लावन घेवंक' जाय. तीं आमी लावन घेतलीं नात जाल्यार आमच्या साहित्याचो आस्पाव व्यसनांत करचो पडल्लो. आनी ताचो अवनत सुरु जातली. बर्नार्ड शाँ म्हणी : यू शुड नांट फॉल अिन लव. यू वॉक अिन अिट. शाँचीं हीं उतरां मातशी बदलून हांब म्हणीन : साहित्यिकान राजकर्णात पडचे न्हय. तातूत 'चलचे.' तांणे (नाका जाल्यार) वेंचणुकांच्या राजकर्णात पडचे न्हय. पुणून लोकांच्यो 'अंटीटचूडस बदलून समाज बदलपाच्या, तातूत कांती घडोवन हाडपाच्या, ताची तांक वाडोवन फुडार घडोवपाच्या राजकर्णा पसून मात आपणाक पयस दवरचो न्हय. संवसारांतलो खंयचोय खरो आनी व्हडलो साहित्यीक असल्या राजकर्णप्रसून पयस रावंक ना. शाँ रावंक ना. बर्टान्ड रसेल रावंक ना रोलां, सार्व, काम्यू, मालरो, टॉलस्टॉय, गोकीं कोणूव रावंक नात. आमच्या देशांतले रेबीन्द्रनाथ आनी शश्त्राबू हेवूय रावंक नात. खंयचोय serious साहित्यीक क्रांतिच्या राजकर्णावे आफुड-भश्ट मानिना. दुसऱ्या अर्दान : साहित्यांत तेज आसत जाल्यार तेवूय तेजस्वी लोकांपसून पयस राविना. टिळकांच्या सांगताक तें धांविल्ले. गांधीचे सेवेक पाविल्ले. जवाहरलालांतल्या कवीक आनी अितिहासकाराक तांणे जाग हाडिल्ली. लोहिया सारक्या अुज्या—केणा कडल्यान तांणे 'श्रीकृष्णा' सारको शितळ निबंद आनी 'अितिहासाच्या चक्रा' सारको गंभीर ग्रन्थ्य बरोवन घेतिल्लो. जांकां राजकरणांत वा समाजकर्णात खंयव सुवात मेळना म्हूण जे साहित्याचे अेक सोंवळे मठ आपणाखातीर वेगळे राखून दवरतात ते साहित्याचे तर लुस्कान करतातूच. वयल्यान साहित्यिकांक नट, वीट आनी विदूशकांच्या पांवडचार हाडून दवरतात. ते सुंदर साहित्य बरयतीत. उत्कृष्टूय बरयतीत. अुत्कट आनी प्रेरक साहित्य मात केन्नाच बरोवंक पावचे नात—आनी जे साहित्य उत्कट वा प्रेरक नासता तें उत्कृष्ट आनी सुन्दर आसलें जाल्यारूय अल्पजिवी आनी अल्पसंतुर्टच उरता. समाजाक वयर काडपाची तांक ताच्यांत येना.

गोंयचे साहित्यीक कोंकणीच्या राजकर्णात पडूक नाशिले जाल्यार गोंय 'गोंय' थुगले आशिल्ले ? कोंकणी साहित्य

The people

to see for

Labels & Cartons

D. M. Nadkarni & Sons

Near Head Post Office

Margao-Goa 403601

Phone : 22682

अकादमींत केन्ना पावतली आशिली ? ह्या दोन प्रस्ताच्यो जापो आमी आमकांच विवाहून पळोवच्यो आनो साहित्याचो आनी राजकर्णाचो संबंद किंते ताचे नेम थाराववे.

अेक नेम आमच्यांनी खातरीत करू येता. जांणी कदेलाक दसून रावपा पेल्यान दुसरें कसलेंव अुदात्त राजकर्ण केलें ना आनी पत्रकां काडपा पेल्यान कसलीच 'मरीव' साहित्य-निर्मगी करूक ना तांकां साहित्याच्या मळार पावल दबरूक दिवचे न्हय. जाणवायो सांगूक दिवच्यो न्हय. महाराष्ट्रांत दुर्गावाच भागवत हिणे जी साहित्यिकांच्या स्वाभिमानाची घडी वयर अुग्रारल्या ती हेच खातीर आमी सकल पडूक दिवची न्हय. पुणून साहित्यिकांनी मात लोकांच्या हिताच्या राजकर्णा पसून निखालूस पयत रावचे न्हय.

साहित्याचे नदरेन म्हत्त्वाच्यो ल्हान देशी भासो आठवे वळेरेत व्हरपाचो वावर कोंकणीन आपल्या आंगार घेतलो जाल्यार कांय जाण ह्या वावराक 'राजकर्ण' म्हणटले. म्हूण दी. आठवे वळेरेत पावपाच्या कोंकीच्या 'प्रॉस्पेक्टसां'क हाका लागून बादा येतली अंगेव कांय जाण म्हणटले. म्हूण दी. कोंकणीक आठवे वळेरेत व्हरतां म्हूण सांगून कांय जाण आमची मतां घेवेन 'खासदार' जाल्यार पंदरा वरसां जायत आयलीं. अजून अेकलोय कोंकणीक थंय व्हरूक पावू ना. केन्ना व्हरतले देवूय तांकां सांगूक येना. तांचेर पातयेव रावल्यार आमी फटवले वा बुडले नात जाल्यार निर्शेले बगर मात रावचे नात. आमी ही वाट सोडून आतां नवेव वाटेन चलपाक लागुंया. बाकिच्या भासांच्या सांगातान मुखार ववपाचो यत्न करूंया. 'सगळचांच्या निर्वाणा वांगडा आमवे निर्वाण' ही महायान बौद्धांची देव वेवंया आनी ज्यो भासो आठवे वळेरेत पावूक जाय आशिल्यो पूण अजून ह्या वात्या कारगाक लागून पावूक नात तांचेर संघटन उवें करूंया. आठवे वळेरेत पावपाच्या लागानीत धडये आमां अेक दोन वरसां अदीक. पुणून अेक दीस आमी थंय पावतले. खातरीन पावतले हे विशी दुबाव ना. पुणू—

येदी व्हडली ही जापसालदारकी आपल्या आंगार घेवेचे खातीर कोंकणीन पयलीं आपले बर सारके जाग्यार घालूक जाय. तेवगर तिका ही योग्यतायूय वेवपाची ना. आनी ही जापसालदारकीय तिका वेलगाची ना.

आमी खासा आमकांच विवाहून पळोवंया :

कोंकणीच्या हकां खातीर आमी तां मेरेन खूब झगडले. कोंकणी विशिष्या आमच्या लागणुकांवा कर्णव्यां खातीर 'आमी आतां मेरेन कितले-शे वावुरल्यात ? गरजमान्यताय आमी घेतली. लोकमान्यताय जोडपाक कितले शे कश्टल्यात ? लागणुकांची वुनयाद नाशिले हक मेळळे जाल्यारूप्य तिगनात आनी लोकमान्यताये बगर राजमान्यतायेक अर्थं ना. आमकां कितले-शे समजलां ? संवसारांतले सगळे सभ्य लोक आपले मुठावें शिकप आपले भाजेंतल्यान घेतात. आमच्या कितल्याशया मुरग्यांक आमी कोंकणी शाळेत घालतात ? पुस्तकां नात म्हूण घालिनात ? मास्तर मेरेनात म्हूण घालिनात ? काय साळो नात म्हूण धाडिनात ? पुस्तकांय आसात, मास्तरूप्य आसात. साळोय आसात. तरूप्य आमी मुरग्यांक कोंकणी शिक्यनात. कित्याक ? 'कोंकणी शिकून कोणावें पोट भरता ?' हे आमच्या पयर मेरेनच्या विरोधकांवें म्हणें आमकां 'पटलां', आमी तें खरें मानून घेतलां म्हणून अशें म्हणवें पडले ना ?

आमी भुरग्यांक शिक्यतात तांकां मुखार बन्यो नोकन्यो मेळच्यो हे खातीर. आनी तूर्तीक आमच्या देशांत बन्यो नोकन्यो अंग्लीश बरी जाणा जाल्यांकूच मेळटात. देखून जाल्यार म्हणुया : आमकां आमच्या मुरग्यांक मुठावें शिकप अंग्लीश माध्यमांतल्यानूच दिववें पडटा. खरें म्हळ्यार 'दुईव' हें पूण म्हणुया : बरें आसा, अंग्लीश माध्यमांतल्यानूच भुरग्यांक गिकोवंया. पुणू-

गोंयच्या सरकारान तिसरे यत्ते पसून बारावे मेरेन कोंकणी अेक विशय म्हूण शिकोवपाक मान्यताय दिल्या. पुस्तकांय तयार करून घेतल्यांत. आमी कितल्याशया मुरग्यांक हो विशय घेवंक लायला ? हो विशय घेवप कोणे ?

गोंयच्ये सरकार काल-पयर मेरेन कोंकणी आड आशिलें. कर्णाटक, केरळांतलीं सरकारां कोंकणी आड नाशेलीं मू ? परतीं तीं सदांच कोंकणीक आधार दीत आयिलीं. मार्गीण कर्णाटक, केरळांत हायर सेकंडरी मेरेन कोंकणीक अेक विशय म्हूण मान्यताय दिवपाक हीं सरकारां फार्टीं कशीं पडलीं ? कित्याक पडलीं ? ह्या सरकारांक जागोवपावें काम कर्णाटक- केरळांतल्या कोंकणी-मक्तांचेंव आशिलें मू ? तें तांणी आयज मेरेन कित्याक केले ना ? कोंकणी अुलोवपी लोक गोंयापरस चड कर्णाटक केरळांत रावतात हें तांकां खवर ना ? आतां हांगासले कोंकणी- मक्त हें काम करतले व्यय ? करपाक कितलो कठाव लायतले ?

कोंकणी समाज अेका सुतान गुथपाक, कोंकणी भास स्टॅडर्डियज करपाक, आमचे भोवतणी आशिल्यो लिप्यांच्यो अडेच्यो वणटी मोंडपाक आनी आमी सगळे संस्कृतायेचे नदरेन अेकहृष्ट अेकजीव जावपाक अेकूच अुपाय आमा : जंय जंय कोंकणी अुलोवपी लोक रावतात थंय थंय शाळेत तिसरे यत्ते पसून वागवे मेरेन कोंकणी हो अेक विशय म्हूण शिकोवपाची मांडणी करप. ते खातीर गरज पडल्यार 'धरी लंगवेज फॉम्युलां'त बदलूप घडोवन हाडप, आनी जितले हें काम करून मार्गीर थंयच्या भुरग्यांक हो विशय घेवंक खावप. कर्णाटक- केरळांतले कोंकणी- मक्त सगळ्यांत म्हत्त्वावें आनी मुठावें काम करपाक मुखार सराळ मू ?

'पोटा खातीर' धरुण्या, आमकां आयज अंग्लेज जाय पडटा. गिन्याना खातिरुप्य घडये तिचो गरज अुरतली. पुणून आमची

वार

उतरांचो गर्भवास

सोंपलो तरी

कापूक येना

तांची वार

अर्था - पल्तडची ..

- माधव बोरकार

'आत्म्याची भास' कोंरुगीव मू ? हेव भागेन लागून आमी आमकां 'कोंकणी' म्हणूक पावल्यात मू ? भारतीय समाजात आमवें आगळेपण, वेगळेपण हीव भास आमकां जोडून दिता मू ? मागीर, आमचे जिबेर तिचे बदला अंग्लीश भास कित्याक घोळटा ? आमी घरांत आनी भायर अेकामेकां कडेन अंग्लीशींत कित्याक उल्यतांत ? बंगाली लोक अेकामेकांकडेन अंग्लीशींत अुल्यतात व्यय ? भराठी, गुजराती अुल्यतात व्यय? हांव आमच्या किरिस्तांव भावांक विचारतां- मागीर ते गोंयचे आसूं वा मंगळूरचे आसूं : आतां मेरेन तुमीव मौकणी राखून दवरलेली मू ? तिचे बरपावळींत सगळ्यांत चड भर तुमीव घाऱ्ली मू ? मागीर, आतां तिची सुवात तुमी अंग्लीशीक कित्याक दिली ? तिका कित्याक घरांतल्यान भायर घाली ? तिणे कसलो गुन्यांव केल्लो ? तुमीव कोंकणी सोडली जाल्यार तिका धरपाची कोणे ? कोंकणी सोडून तुमी अंग्लीश घेतली. आतां, तुमच्यांत आनी अँग्लो-अिडियनात संस्कृतायेचे नदरेन फरक किंते उरलो ? अंग्लीश घेतकूच मनीस 'मॉडन' जाता असो बी तुमी समज करून घेवंक ना मू ? जपान आमचे परस खूब मॉडनार्डिज्निड जाल्लो देश. तरी आसतना तांने जपानी भास, जपानी भेस, जपानी देख, जपानी संस्कृतायूय सोडटात. आनी संस्कृतायूय सोडटात तेज्ज्ञा आमचे पुराय पाथावळी पसून आमी आमकां तोडून उडयतांत. आनी धड अंग्लीश न्हय, धड भारतीय न्हय अशे जावन पडटांत. आपल्याव घरांत परकी. अंग्लीश अन्टरनेशनल भास आसत घडये. पुणून ते खातीर कोंकणीक आमच्या घरांतली भायर घालप ? मागीर तिणे खंय वचून रावप ? कोंकणीचे आमी 'खरे' पूत जाल्यार, अन्टरनेशनल भाशे खातीर कोंकणीचो वळी दिवपा बदला कोंकणीक अन्टरनेशनल योग्यतायेची करपाक वावरचे नाशिले ?

आमी कोंकणी पस्तीस लाख लोक. पांच जाणावें अेक घर धरलें जाल्यार सात लाख घरां जातलीं हांतल्या कितल्या घरांती कोंकणी पुस्तकां पावल्यांत ! कोंकणींत जीं पुस्तकां अुजवाडा येतात तीं आमीं घेतलीं नात जाल्यार कोणे घेवपाचीं ? कोंकणी गिकतीच वयर संहंक लागल्या. तिचे वयर सरपावे हे प्रक्रियेक आपलोय थोडो हातभार लागूक जाव हें कितल्या जागांन आमी पटोवंक पावल्यात ?

(उरिलें उलोवप फुडल्या आंकांत.)

साहित्य-नियाक

हुंवार - एक वाचनीय नवलिका

- नागेश करमली

कों

कणीत ललीत साहित्यांतल्या हेर प्रकारांच्या मानान नवलिका वा कादंबन्याचो आंकडो अजून खुवच वाडपाची गरज आसा. अर्थात, हांव हें चड करून गोंयांत उजवाडा येवपी कोंकणी साहित्याक लेखूनच म्हणाटां. कारण, कर्णाटकांतल्या दक्षीण कन्नड चिल्हांतल्या मंगळूर वाठारांत, ही परिस्थिती मातशी वेगळी आसा. कन्नड लिपयेतल्यान आसल्यो तरी, थंय कादंबरी आनी कथा उजवाडा येवपाचें प्रमाण जायतें चड आसा. थंयची राकणो, उदेव, मित्र, झेलो, काणीक सारकीं नेमाळीं, नेमान आपणाल्या आंकांनी सांखळरूपान नवलिका वा कादंबन्यो उजवाडायत आसतात. सांखळरूपान येवपी नवलिकेचो दर आंकांत आस्पाव आसप, हें थंयच्या कोंकणी नेमाळ्याचें एक खाशेलेपण. ह्या मांखळरूपान वर्सेवसंभर वा ताचेयपरस अदीक काळ्येरेन चालू उरपी नवलिकाच मागीर केन्ना तरी पुस्तकरूपानय उजवाडा येतात. व्ही जे. पी सालडाना, ए. टी. लोबो सारके, जांच्यो दसकांनी नवलिका सांखळरूपान वा पुस्तकरूपान उजवाडा आयल्यात, अशे नामनेचे नवलिकाकार थंय आसात. आमच्या गोंयांत साहित्यांतल्यो वेगळ्याचे वेगळ्याचे तरा हाताळ्यी साबार बरोवपी आसले तरी, नवलिका वा कादंबरी ह्या प्रकाराक हात घालपी तशे साप उणेच. तातूतय जाणी नवलिका बरयल्यात ताणी मुळाक कथा हो प्रकार हाताळ्यो आनी मागीरच तांचे कडल्यान एकाढी एक नवलिका बरोवन जाल्या. हे संबंदान नांवां घेवपाचींचे तर दामोदर मावजो, पुढलीक नायक हींच नांवा पयलीं थळकपणान नदरेत भरतात. आनी ह्याच नांवा वांगडा अनिक्य एक नांव घेवंक जाय तें दत्ता नायक हांचे. दत्तावाब नायक हाणीं हालीं जरी नेमाळ्यांतल्या प्रासंगीक स्तंभ लेखनाचेर भर दिला तरी, फाटलीं काय वर्सी सोडल्यार, तेय सातत्यान कथा बरयताले. 'एक आशिल्लो सौसो' हो तांचो कथासंग्रह उजवाडा आयला. ते कथा बरी सांगपीय बी. 'आनी गणपत पीटर ओटूल जालो' ही तांगेली कथा, लळितक कार्यावळीवरचीं एका वेळार गोंयभर गाजिली. अशा ह्या दत्तावाबांची, 'हुंवार' हीं पयली वयलीच कोंकणी नवलिका उजवाडा आयल्या. कथेची वाट माडयत, नवलिकेक हात घालपी दत्तावाब हो कोंकणीतलो आनीक एक लेखक.

दत्तावाबांल्या 'हुंवार'ची एक काणी आसा. १९६१ च्या

जाग : एर्स ल १९९१

जुल्य म्हयन्यांत पानशेत धरण फुटून आकांत जालो तेन्ना दत्तावाब पुण्यांत आसले. तेन्नाचो तो हुंवाराचो सांवार दत्तावाबान खासा आपल्या दोळचांनी पळयिल्लो आनी अणभविल्लोय. त्याच वेळार हे नवलिकेचीय कल्पना तांचे तकलेंत घोळूक लागिली. उपरांत, काय वर्सानी, म्हळ्याचर १९६४ त तांणीं ही नवलिका एका धपक्यांत म्हणाटात तशी बरोवन काढली. पूण ती उजवाडावपाचे वाटेक मात ते गेले नात. अशींच काय वर्सी गेलीं. एक दीस दत्तावाबाक दिसले, नवलिकेचे कथानक घडले पुण्याक, वातावरण प्राय महाराष्ट्रीय तर ही नवलिका मराठींत कित्याक अणकाराची न्हय? तांणीं ती मराठींत अणकारली आनी 'सांनेरी केसांचा राजपुत्र' ह्या नांवान ती १९७९ च्या एका दिवाळी आंकांत उजवाडाकय आयली.

मूळ नवलिका कोंकणी. पूण तिचो मराठी अणकार सगळ्यांत पयलीं उजवाडा आयलो. आनी ती मूळ कोंकणींत पुस्तक रूपान उजवाडा येवपाक आनीक धा वर्सी गेलीं. अमृता-प्रीतम च्या नवलिकांचेय अशेच जाता खंय. त्यो पंजाबींत बरयतात. पूण तांगेली मूळ पंजाबी नवलिका उजवाडा येवंचे पयलीं तिचो टिंदी रूपकार उजवाडा येता.

अशी ही 'हुंवार' नवलिकेची काणी.

खासा नवलिकेचे कथानक सुर्वेचे एक प्रकरण सोडल्यार दत्तावाबान मांडलां तें वेगळ्या वेगळ्या मुखेल पात्रांक मुखार करून तांच्याच तोंडांतल्यान. आनी ते नदरेन ही नवलिका, कोंकणींत तरी आकृतीबंधाचे नदरेन एक नवेंपण दाखयता. कथानकाच्या ओघांत नवलिकेत तशीं जायतीं मनशां येवन वेतात-वेगळ्या वेगळ्या वृत्ती प्रवृत्तींची आनी विकृतपणाचेय भकीक पडिलीं. पूण नवलिका आकार घेता ती मुखेलपणान चार पात्रांचेर आधारून आनी तीं म्हळ्यार शुभदा, सुहास, अप्पासायब आनी जिवोत्तम. हातूतय भितर पयलीं दोन पात्रां चड म्हत्वाचीं पुराय नवलिकेचेर तांचो छाप अदीक उदेला. हातूतले एके पात्र आपणाल्या तोंडांतल्यान जें जें किंते सांगीत वेता, तेंव हे नवलिकेचे एके प्रकरण. फक्त, पयले प्रकरण हाका आडवाद. ताचेर शुभदावे नांव आसले तरी, किंते सांगपाचे तें खासा लेखकच आपूग निवेदन कब्ल सांगता.

पानशेतच्या हुंवारांत जायत्यांची वाताहात जाता. हातूं इमारत कोसळून अप्पासायबाचीं तीन मुरगीं आनी बापल मरता.

बांचता ती तांची एकच धूव शुभदा. आनी हुंवाराच्या दिसा ते पुण्याभायर मुंबय आशिल्यान ते खासा. हुंवारा पयलींच, आपेणाली बायल आनी धूव हांच्या मर्णन एकसुरो पडिल्लो दुख्ली मनाचो जिवोत्तम शुभदाक उदकाच्या लोटावांगडा व्हावन वेतना वाटायता. पूण ते उपरांत शुभदा एका विकृत मनशाच्या हातांत सांपडटा. तो हे कंवळे चलयेचेर बलात्कांर करता. हाका लागून शुभदाच्या मनाचेर एके तरेचो वायट परिणाम जाता. ताका दादलो-बायल हांचे मदलो संबंद म्हळचारच वीट येता. सिनेमाक गेल्ले कडेन जर तातूंत प्रणय प्रसंग आसलो तर ताका कुशिल्या चिखलाची घाण येबंक लागता. मेंदवाचेर सोंसपाक जायना असले दडपण पडटा आनी तें बकावक ओंकूक लागता. ताका घुंवळ येता... फीट्स् येतात. एकेभाशेन, पानशेतच्या आकांता वांगडाच, त्या हुंवारांतल्यान हांगा थंय सांचिल्लो कुशिल्लो चिखोल, मनाचेर जाल्ले आघात आनी सोंसचे पडिल्ले अत्याचार हांचें जीव कोरांथपी प्रतीक जावन काळजांत घर करून रावता.

पानशेतच्या आकांता उपरांत शुभदाक घेवन ताचो बापूय अप्यासायब मुंबय येवन रावता. थंयच कांय काळा उपरांत शुभदा पयलीं कॉलेज करता आनी मागीर डॉक्टरकी शिक्कूक लागता. आनी ह्या शिकाचें तिसरें वर्स चालू आसतना, एक दीस एका वॉर्डीत, ताचेर कंवळे पिरायेर अत्याचार करपी मनीस थंय पिडेस्त जावन आयिल्लो आसता. ताका पळयना फुडे—ताच्या हातावयले गोंदयिल्ले कृष्णाचें चित्र पळयना फुडे शुभदाक सगळो उगडास जाता. तें किळांच माळन साबुद्द वचून पडटा.

हांगाच्यान फुडे शुभदाचो आनी डॉ. सुहास ह्या मानसोपचार तज्ज डॉक्टराचो संबंद येता. हो सुहास शुभदांचो भुरगेपणांतलो वळखिचो आसता. तो ताका आवडटालोय बी. हो डॉक्टर शुभदाचेर उपचार करता. तें निवळटा आनी शेवटाक त्या दोगांचेय लग्न बी जाता.

मूळ कथानक तशें हें इतलेंच. पूण तें वांगडा आनीक ल्हान ल्हान गजाली घेवन आकार घेत वेता. आनी अशें जातना; शुभदाचे आवयचेय—लितिकाचेय विक्षिप्त अशें व्यक्तीचित्र, बरोवपी उवें करून वेता. एकंदर कथानकाक आनी शुभदाचे मानसीक घडवणेक तें पूरकच कशें जालां. रमेश नांवांचो एक तरनाटो, कॉलेजीत आसतना शुभदाक मोगाच्या रेवाड्यांत गुठलावंक पळयता. पूण अशा गजालिचो शुभदाच्या मनातलो कंटाळो हें मोगप्रकरण फुडे वचूकच दिना. सुहास शिकतना शुभदा बी रावताले तेच इमारतींत रावतालो. थंय एक तरनाटे चलये वांगडा ताची चिलिली रतिकिंडा शुभदान चोरून पळयिल्ली आसता. ताचोय शुभदाच्या मनार एक परिणाम जाल्लो आसता.

एका एका पात्राच्या तोंडांतल्यान सांगून कथानक मांडप आनी अशें करतना तातूंतले फुडे वेग घेवपी प्रवाहीपण सांबाळून, वाचप्याच्या मनांत कथासूत्राविशी वाडटी उत्सूकताय निर्माण करा ही तशी सादी गजाल न्हय. पूण पयलीच नवलिका आसून लेगीत दत्ता-

बाबान ही फिशालकाय दाखयल्या. तरी पूण कांय कडेन, एक पात्र सांगून वेता तेंच वा ताचोय कांय वांटो फुडे दुसरे पात्र आपली गजाल सांगूक लागता तेन्ना नव्यान घोळोवन सांगता, ताका लागून खूब कडेन एकेच गजालिचो पुनरावृत्ती जाल्ली दिसता. नवलिकेचे कलात्मकतेकय ताका लागून थोडीशी बादा येता. हें ताळूं येनाले आनी ते खातीर बरोवप्यान आनीक थोडीशी कलात्मक नदर आपणावंक जाय आशिल्ली अशें दिसता. हरशीं कथानकांतल्यो फाटल्यो-फुडल्यो गजाली आनी कथेचे दुवे जंय जाय थंयच हाडून जोडिल्यान आनी योग्य त्याच पात्राकडल्यान घडण्यो सांगिल्यान नवलिका वाचनीय जाल्या— वाचप्याची उत्सुकताय वाडोवपीय जाल्या. नवलिका सोंपूक येता तेन्ना तेन्ना कांय प्रस्नांचो उलगडो जावंक लागता हें खरें आसले तरी सुरवाते सावन कांय गजाली वाचप्याक गुढांतय घालतात आनी ताका लागून नवलिकेक एक आगळोच रंगय चडटा.

साहित्यीक कसाचें मेजमाप लावन पळयल्यार घडये हे नवलिकेंत साहित्यीक मूल्यांचे नदरेन थोडेशें चडउणें दिसूं येत. भाशेचे नदरेन, उतरां मोडीचेय नदरेन कांय कांय किरकोळ दोश दाखोवं येतात. पूण दत्ताबांची बरोवपाची आनी कथानक मांडपाची फिशाल धाटणी घडीभर तांचेर आडनदर करूंक लायता. आनी हेंच हे नवलिकेचें यग. एक विस्तारीत कथापट आनी वेगळचा-वेगळचा वृत्तीप्रवृत्तिचीं मनशां घेवन, तांकां नवलिकेच्या रूपान चित्रावपाची तांक ‘हुंवार’च्या वरवीं दत्ताबाबान उक्तायल्या. ही तांक सामीच हुंवार जावन रावंची अशें हांव म्हणिना. पूण एका प्रवाहाच्या रूपान तरी ती तांक कोंकणींत आनीक नवलकथा जल्माक घालपी जावंची.

* हुंवार - लेखक : दत्ता नायक

उजवाडावी : कुळागर प्रकाशन

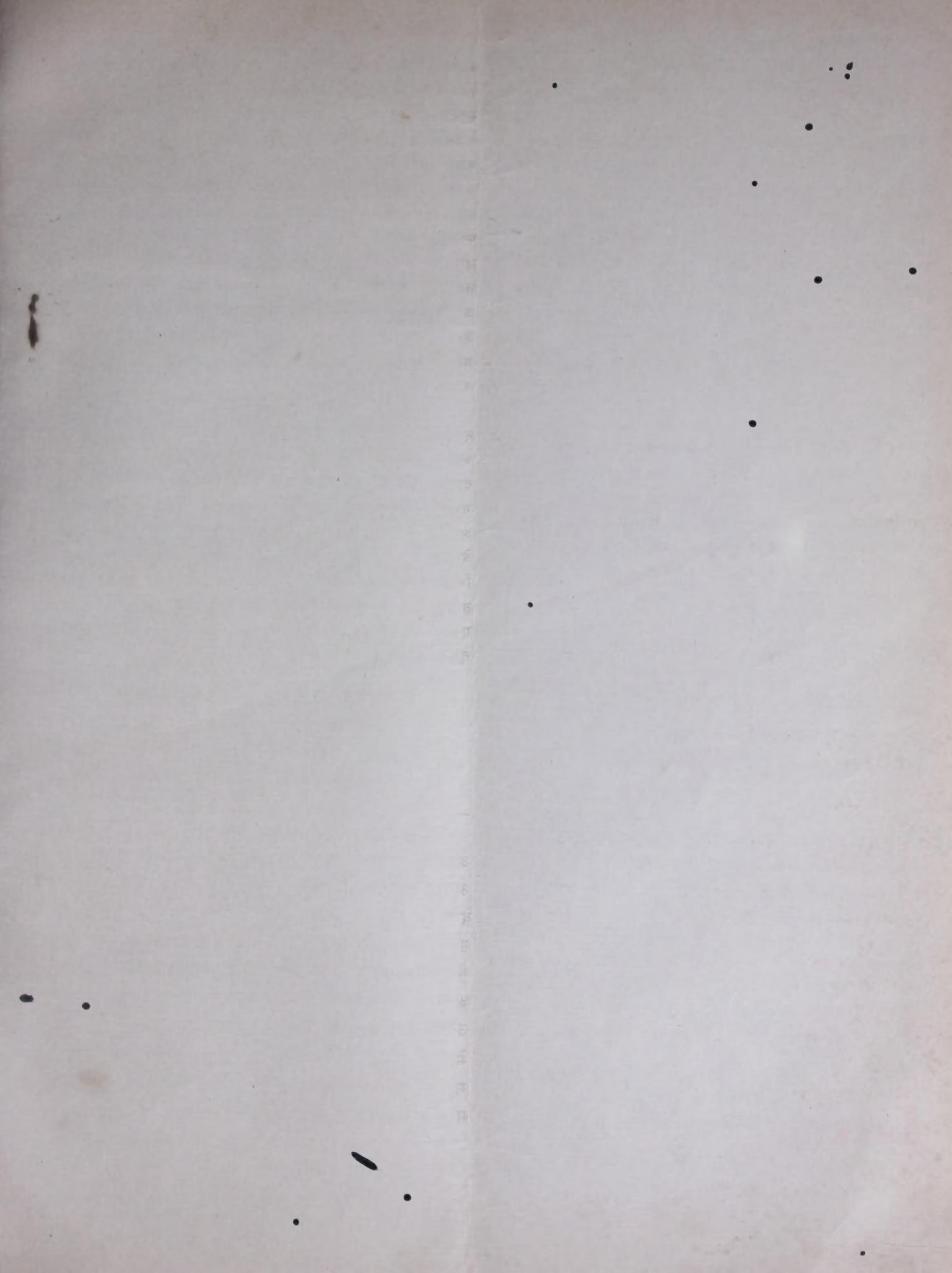
मडगांव ४०३६०१

वर्स : १९८९ /पानां : २०५

मोल : रुपये ५०/

आमकां आनंद आनी कर्म हीं विंगड दिसतात. आमचो कामाचो दीस हो आमचो खोशयेचो दीस न्हय. आनंद उपभोगपाखातीर आमकां कामाच्या दिसा पासून वेगळो असो सुट्येचो दीस जाय जाता. कारण आमी इतले कर्मकटू आसांत की आमच्या कामांतल्यान आमकां केन्ना आनंद मेळना. न्हयेक तिचे फुडे व्हांवत्या तिच्या ओघापासून आनंद मेळटा. तिचो तोच सुट्येचो दीस. उज्याक ताच्या जाळांनी पेट घेतलो म्हणटकूच आनंद मेळटा. फुलाक ताचो सुगंध हवेंत पातळूक लागलो म्हणटकूच आनंद मेळटा पूण आमच्या दिसपटूचा वावरांत मात आमकां आनंद अणभवूक मेळना.

- रवीन्द्रनाथ टागोर

जाग प्रकाशनानि उजवाडायलीं पुस्तकां

कथा, नवलिका, नवलकथा

१ प्रसादाकूल	: सं. अ. ना. म्हांबरो	रु. ५-००
२ तुळशी	: रवीन्द्र केळेकार	रु. ५-००
३ सूड	: दामोदर मावजो	रु. ५-००
४ बांबर	: पुङ्लीक नायक	रु. ५-००
५ काशिनाथ	: चंद्रकांत केणी	रु. ८-००
६ अच्छेव	: पुङ्लीक नायक	रु. २०-००
७ कार्मेलीन	: दामोदर मावजो	रु. २८-००

नाटकां

८ संशयकलोळ	: बा. भ. बोरकार	रु. ७-००
९ सालोमे	: पांडुरंग भांगी	रु. ५-००
१० लालाबाला	: रवीन्द्र केळेकार	रु. ५-००
११ खण खण माती	: पुङ्लीक नायक	रु. ७-००
१२ यात्रीक	: शांतराम हेदो	रु. ५-००
१३ मुरींग	: पुङ्लीक नायक	रु. ८-००

एक आंकी

१४ मुक्ती	: रवीन्द्र केळेकार	रु. ५-००
१५ स्मगलर	: मनोहरराय सरदेसाय	रु. ५-००
१६ तीन एके तीन	: रवीन्द्र केळेकार	रु. ५-००

भोंवडी

१७ हिमालयांत	: रवीन्द्र केळेकार	रु. १०-००
--------------	--------------------	-----------

निवंध

१८ उजवाडाचे सूर	: रवीन्द्र केळेकार	रु. १०-००
१९ गोंयची अस्मिताय	: अ. न. म्हांबरो	रु. १०-००

कविता

२० वास्कोयन	: प्रकाश पाडगांवकार	रु. ५-००
२१ सांवार	: नागेश करमली	रु. ५-००
२२ पिसोळी	: मनोहरराय सरदेसाय	रु. १०-००
२३ बनवड	: गजानन रायकार	रु. १०-००
२४ सोऱ्याचे कान	: चा. फा. दकोश्ता	रु. २५-००

भुरग्यां साहित्य

२५ राजाराणी	: रवीन्द्र केळेकार	रु. २-००
२६ भांगराची कुराड	: मनोहरराय सरदेसाय	रु. २-००
२७ बामण आनी अभिसार	: बा. भ. बोरकार	रु. २-००
२८ पापडां-कवलघे	: लक्ष्मणराव सरदेसाय	रु. ५-००
२९ रामग्याली वागाभोंवडी	: लक्ष्मणराव सरदेसाय	रु. ५-००
३० गांठले	: विजयाबाय सरमळकार	रु. ३-००
३१ मदलो पूत	: शाताराम हेदो	रु. ३-००
३२ कुँडेकुस्कूर	: शाम वेरेंकार	रु. ३-००
३३ वसवसो पेहोम	: गोदूबाय केळेकार	रु. ८-००
३४ मनू	: पुङ्लीक नायक	रु. १५-००

तरेकवार विशय साहित्य

३५ पैगंबर (तत्त्वज्ञान)	: बा. भ. बोरकार	रु. ५-००
३६ वासवदत्ता (गीतनाट्य)	: बा. भ. बोरकार	रु. ५-००
३७ सांगाती	: रवीन्द्र केळेकार	रु. १०-००
३८ भजगोविंदम्-एक	: रवीन्द्र केळेकार	रु. ५-००
मनन		
३९ ब्रह्मांडांतले तांडव	: रवीन्द्र केळेकार	रु. १५-००
४० कथाशिल्प (समिक्षा)	: लक्ष्मणराव सरदेसाय	रु. ८-००
४१ आबे फारीय (जीण)	: पांडुरंग वडे	रु. १४-००
४२ महाभारत : दोन खंडांत	: रवीन्द्र केळेकार	रु. २५०-००

फुडलीं उजवाडावपां

४३ चित्तरंगी	: दामोदर मावजो
४४ तरंगां	: महाबळेश्वर सैल
४५ कण्ठमणी	: बा. भ. बोरकार
४६ भूयचाफीं	: शीला कोळमकार

घरा घरांत देवारो आसता तशी कोंकणे पुस्तकांची एक कोठीय आसूक जाय.